

BARZHONEGOU IWERZHONEK

KINNIGET GANT
ÉAMON Ó CIOSÁIN

SKRID 33

BARZHONEGOU IWERZHONEK

brezhoneg gant
êamon ò chiosâin
ha
yann-fanch kemener

TRESADENNOU GANT
fionnuala nî chiosâin

SKRID 33

KELAOUENN DISKLERIET HERVEZ LEZENN
PEVARE TRIMIZIAD 1982
TI-MOULAN PREVEZ
RENER : GW. DENEZ
CHOMLEC'H : RI, PLOARE
29100 DOUARNENEZ
KOUMANANT EVIT 4 NIVERENN : 40 LUR
PRIZ AN NIVERENN-MAN : 15 LUR
CCP DENIS 1499 51 ROAZHON

SKRID 33

<u>Pádraig Mac PÍARAIS</u>	Noazh-pilh em eus ho kwelet	19
	Perak e heskinit ac'hanon	21
<u>Máirtín Ó DIREÁIN</u>	Koun ar sulvezh	23
	Stourm ma fobl	25
	Sekred ar merc'hed	27
	Trec'h ar mor	31
	Árainn 1947	33
	Diwriziennet	35
	Sichenn an nerzh	37
	Skeudoù	39
<u>Eoghan Ó TUAIRISC</u>	Pevar c'hwil...	41
<u>Seán Ó COISTEALBHA</u>	Ar pezh-c'hoari kentañ	43
<u>Caitlín MAUDE</u>	Kaouad	47
<u>Pearse HUTCHINSON</u>	Absolvenn	49
<u>Seán Ó RÍORDÁIN</u>	Hiniennoù	51
	An deñvalijenn	53
	Frankiz	57
	Dihan	63
	In absentia	65

15 lur

RAKSKRID

AL LENNEGEZH IWERZHONEK ER C'HANTVED-MAN

Er bloaz 594 zo bet skrivet evit ar wezh kentañ ur barzhoneg en iwerzhoneg — “Amra Cholm Cille” — “*kan-meulín*” savet diwar varv Sant Colm-cille. Beleben ha tud a iliz zo bet ar re gentañ o skrivañ hor yezh. (Skrivet e veze Ogam a-raok ar mare-se, evel just, met n'eus testenn ebet en Ogam — n'eus nemet gerioù skrivet war vein-vez). Chomet eo ar varzhed en o flas, ha kenlabouret o deus gant ar gloer. Hengoun ar varzhed — da lavarout eo meuleudi ar pennoù-bras, deskiñ mojennoù, nestedoù hag istor rannvroioù Iwerzhon, en deus padet betek ar seitekvet kantved. D'ar mare-se eo bet kouezhet urzh sistem ar meuriadoù — *evel e tarzh ur wagenn* (“*tonnbhri-seadh an tseanghnáthaimh*”) evel m'en deus lavaret unan deus barzhed al lezioù. Goude trevadennoù ar Saozon en Iwerzhon (XVIvet ha XVIIvet kantved) eo bet dismantret ar gevredigezh c'houezelek, hag ar varzhed o deus kollet tost pep tra o doa, — o enor, o arc'hant hag o skolioù dezho. Kroget eo ar varzhed neuze da skrivañ diwar-benn o buhez dezho o-unan (‘pezh a oa ral en o oberennoù a-raok), ha lod anezho a ziskouez peseurt buhez politikel a oa er vro. Gouelet o deus d'o faouentez ha milliget o deus ar Saozon. Klasket eo bet dastum al levrioù kozh ha prizius-tre, gant an aon e vefent kollet da viken en distruj. E-giz-se eo bet savet “*Danevelloù (Annála ar Pevar Mestr*” gant un toullad menec'h Frañsisikan, ha “*Forus Feasa ar Éirinn*” gant ar beleg Seathrún Céitinn (Keating) — ul levr skrivet brav-kenañ diwar-benn mojennoù hag istor ar vro. D'ar mare-se eo bet diwanet ivez ar garantez evit ar vro evit ar wezh kentañ e-touez skrivagnerien an iwerzhoneg.

Barzhed ar c'hantved-se ha re ar c'hantved war-lerc'h a oa tud lorc'hus, stummet hervez hengoun skolioù ar varzhed. E-pad an XVIIIvet kantved e oa an traoù o vont war washaat evito hag evit o oberennoù. Koulskoude e vez kavet er vro ur bern kelc'hioù barzhoniezh en iwerzhoneg — barzhed ar Mumhan (Munster) ha re Uladh (Ulster) zo ar re vrudetañ anezho. Savet o deus barzhonegoù “*Aisling*” — *huñvreoù* : dre e gousk e wel ar barzh ur plac'h brav o tont davetañ. En Aisling-où ar C'hreisteiz eo Iwerzhon ar plac'h-se ar peurliesañ. Lavarout a ra pegen glac'haret eo deut da vout abalamour d'ar Saozon ha da stad fall pobl Iwerzhon. Ar re o deus savet ar barzhonegoù-se a oa devezhourien, mistri-skol baour pe beizanted. Lod anezho o doa spi e teufe ar re Stuart e-penn rouantelezh Vro-Saoz. Ar re Stuart zo bet trec'het, hag ar varzhed-se ne vezent ket selaouet ken gant an dud. Abenn diwezhan an XVIIIvet, lodenn vrasañ ar bobl a c'houezelege ne ouie ket lenn o yezh.

E-pad an XIXvet kantved eo bet deut ar cheñchamant bras all hini ar yezh. E diwezh ar c'hantved-mañ n'eus ken 'met 600 000 den oc'h ober gant an iwerzhoneg bemdez, war bevar milion a dud (1891). Mantrus eo bet an XIXvet kantved evit an iwerzhoneg —an iwerzhonegerien zo bet gwasket er skolioù, skarzhet kuit deus o douaroù, lakaet da vont da Vro-Amerika ha da Vro-Saoz gant ar Gernez Vras, ha lod anezho zo krog da zeskiñ saozneg d'o bugale.

Barzhed ar c'hantved-se n'int ket niverus. Paour-tre e oant. Raifteiri, eus kontelezh Muigheo (Mayo), a oa baleer-bro ha dall e oa ivez. Anavezet mat-tre eo e ganaouennoù e gouzelva Connamara hiziv-an-deiz. Aodh Ó Domhnaill, ur skrivagner komz-plaen, zo marv e ti ar re baour, e 1867, hep den ebet da skrivañ diwar e benn na da gaout keuz dezhañ.

*
* *

Fall e oa ar stad gant al lennegezh e diwezh an XIXvet kantved —ne vije skrivet tamm komz-plaen ebet. Dornskridoù e-leizh a oa bet kaset kuit gant tud divroet, pe distrujet gant tud dizesk, evel dornskridoù Breizh... "Lennegezh" ar bobl a oa bev-mat c'hoazh —kontadennoù ha kanaouennoù evel just, met ur bern traoù a oa o vont da goll abalamour da cheñchamant ar yezh hag emdroadur ar gevredigezh.

Savet eo bet an Emsav iwerzhonat d'ar mare-se —Conradh na Gaeilge—*Kevre an Iwerzhoneg* (1893) evit ar pezh a sell ouzh an danvez emaoimp o vont da studiañ amañ. An Conradh en devoe divizet sevel ul lennegezh nevez en iwerzhoneg. E-keñver ar pezh a oa c'hoarvezet a-raok 1893, dic'hortoz ha diaes da grediñ e oa kement-se. Ar gazetenn gentañ oc'h embann kalz en iwerzhoneg zo bet savet er Stadoù-Unanet zoken —An Gaodhal (Brooklyn, 1881 ha goude).

Cumann Buanchosanta na Gaeilge (*Society for the Preservation of the Irish Language*, 1876) en doa savet ur gelaouenn e veze embannet enni pennadoù diwar-benn ar yezhadur, ha traoù all a c'hellfe servij da gelennerien an iwerzhoneg (*Irisleabhar na Gaeilge* —*The Gaelic Journal* a oa anv ar gelaouenn-se hag al lodenn vrasañ deus ar pennadoù a veze kavet e-barzh a oa skrivet e saozneg). Kevre an Iwerzhoneg en deus embannet traoù all a-seurt-se, met sevel ul lennegezh nevez-flamm ne oa ket ken aes...

12 000 levr —kentelioù iwerzhoneg e-giz levr an Tad Ó Gramhnaigh, testennoù aes da lenn ha testennoù lennegel berr zo bet gwerzhet gant An Conradh e miz Du 1906 da skouer, ha savet en deus kenstrivadegoù evit ar skrivagnerien a skrive en iwerzhoneg.

D'ar mare-se e oa tud all hag a felle dezho sevel ul lennegezh iwerzhonat ivez. Ar barzh W.B. Yeats a skrive e oa ezhomm ur c'hoariva broadel ha levrioù broadel o spered. Kalz a bennadoù zo bet skrivet diwar-benn al lennegezh a oa ret sevel. Peseurt yezh a oa ret ober ganti evit skrivañ anezhi hag evit bout ur skrivagner iwerzhonat ?

Evit ar re o deus dibabet ober gant ar saozneg evel Iwerzhoniz zo abaoe deroù an XVIIIvet kantved (Congreve, Sheridan, Carleton, Thomas Davis, James Clarence Mangan, Gerald Griffin, Yeats hag all) —ar gudenn a oa ret diskoulmañ a oa : *Penaos e c'heller skrivañ lennegezh Iwerzhon e yezh ur vro estren* ? N'eo ket bet diskoulmet kement-se ganto c'hoazh, ha Doue 'oar pet pennad zo bet skrivet evit klask petra eo "al lennegezh iwerzhonat" ha petra eo bout iwerzhonat...

Lod deus ar re-se o deus skrivet ur seurt saoznek "iwerzhonekaet", ha berzh o deus graet er penn-kentañ. Yezh J.M. Synge, da skouer, zo ur yezh lennegel, daoust m'en deus Synge implijet kalz a droioù-lavar poblek deus penn-kentañ ar c'hantved-mañ en Iwerzhon. Yezh Synge zo heñvel ouzh yezh ar re a oa o paouez dilezel an iwerzhoneg, yezh tud hag o doa poan da gomz, tud hag o doa dilezet ur yezh ha n'o doa ket kavet unan all. En oberennoù lennegel e veze alies —hag e vez c'hoazh— implijet ar yezh-se evit diskouez buhez ar beizanted, d'ober goap deuzouto zoken.

Ur pennad all a vefe ezhomm evit studiañ ar gudenn-se forzh penaos. Evit ar re a oa o skrivañ en iwerzhoneg zoken, ne oa ket sklaer er penn-kentañ peseurt yezh a vefe hini al lennegezh nevez. Skrivagnerien ar c'homz-plaen n'o devoa ket kalz a dra da gemer evel skouer abaoe oberennoù Céitinn (XVIIvet kantved). Tud zo o deus lavaret e oa ret distreiñ da yezh gCéitinn. Brav ha pinvidik eo e yezh dezhañ, ret eo hen anzav. Tud all avat, o deus soñjet e oa ret implij ar yezh a oa gant ar bobl. Ar re-mañ o deus "trec'het" abalamour d'o oberennoù —hini an Tad Peadar Ó Laoghaire, *Séadna* (1894) da gentañ. *Séadna* —istoñ Faust un tamm— a oa ur paotr hag en deus gwerzhet e ene d'an diaoul. Kontet eo bet en un doare heñvel a-walc'h ouzh ar c'hontadennoù-pobl. Al levr-se eo a oa "Bibl" strollad ar yezh komzet —"caint na ndaoine".

Peseurt spered en defe al lennegezh nevez ? Strollad "caint na ndaoine" en deus lavaret e oa arabat skrivañ ur ger nag ur frazenn na vije ket bet klevet gant an dud. Spered oberennoù ar re-se a oa poblek, stumm o gwerzennoù a oa hini kanaouennoù ar bobl ; danvez o barzhoniezh a oa traoù a oa bet lavaret meur a wezh dija. Kontadennoù berr ha seven a veze skrivet ganto. Barnet e veze al lennegezh-se e-keñver yezh ha ret e oa skrivañ en ur spered "Gaelach" (*gouezelek*).

Er penn-kentañ ar c'hantved-mañ (1900) zo deut daou baotr war an

dachenn, da c'houlenn e vefe skrivet traoù en iwerzhoneg hag a vefe ken uhel ha lennegezh vodern an amzer-se er broioù all.

*Sellomp ouzh Mab-den. Sellomp ouzh e spered.
Klaskomp diskoulmañ ar c'hudennoù pouezus a
vez e spered un den pa ra an dra-mañ-tra.*

Padraig Ó Conaire eo an hini en deus lavaret kement-mañ. Ur paotr ginidik eus gouezelva ar c'hornog. Aet e oa da labourat en ur burev e Londrez. Bale-et en deus e-barzh ar gêr-vras, hag eno en deus gwelet traoù euzhus — buhez ar re baour a oa tost da vervel gant an naon, ar valeerien-bro, ar re n'o devoa na ti na lojeiz ebet, poan ar re divroet, kasoni ha fallagriez an dud an eil e-keñver egile, pe eben. (Lod deus danevelloù Ó Conaire zo diwar-benn ar merc'hed.)

Lennet en devoa oberoù skrivagnerien eus an estrenvro —re Vro-C'hall —Flaubert, Zola, De Maupassant ; re vro Rusia —Dostoievsky hag all. Klasket en deus skrivañ danevelloù er memes stumm ganto. Kroget eo da skrivañ danevelloù e Londrez —diwar-benn tud Conamara, an divroañ da Vro-Saoz, ar baourentez, ha diwar-benn buhez an arzour o vevañ e-unan-penn. E 1910 en deus embannet e romant kentañ, unan eus re wellañ ar yezh hiziv c'hoazh, “Deoraíocht” “Divroañ”. Istor ur paotr eus Iwerzhon a zo aet da Londrez an hini eo, hag a zo bet drailhet ha gwasket gant buhez ar penn-gêr. Eno e vez gwelet kalz a baourentez hag a gasoni. Anvioù iskis ’vez graet eus an dud —“Ar Paotr bihan melen”, “Ar Verc’h vras ruz” da skouer. Heñvelidigezhioù barzhoneg-tre a vez kavet, pezh a ziskouez eo un tamm «surréaliste» doare ar romant. Tu ’vefe da geñveriañ frammadur ar romant ouzh hini romantoù “Picaresque” Bro-Spagn ivez.

Ó Conaire en deus savet pennadoù diwar-benn al lennegezh —“*Lennegezh an Iwerzhoneg ha Lennegezh Broioù Europa*” da skouer, ’lec’h m’en deus lavaret :

“Pa’z eo krog Mab-den-da sellout ouzh e ene, ha da ziskouez anezhañ d’ar re all, eo bet ganet al lennegezh vodern.”

Deut en-dro da Iwerzhon da vout skrivagner a-vicher, ha daoust m’en deus skrivet danevelloù mat —“*Seizh Trec’h an Emsavadeg*”, “*Seacht mBua an Éirí Amach*” (1918) —diwar-benn 1916 e buhez an tud n'o devoa ket kemeret perzh en emsavadeg— n’en deus ket skrivet kement a draoù hag e oa bet soñjet e rafe. Ret eo bet dezhañ gounit e vuhez o skrivañ levrioù evit ar skolioù ha traoù aes da lenn. Aet eo da valeer-bro, gant un azen bihan du a veze dalc’hmat gantañ ha marvet eo gant an dienez e 1928.

Diskouez a ra buhez Ó Conaire pegen diaes eo bet d’ur skrivagner a-vicher gounit e vuhez diwar sevel skridoù en iwerzhoneg. Un nebeut skrivagnerien all o deus klasket ober eveltañ —Seosamh Mac Grianna hag

Eoghan Ó Tuairisc, met ken diaes all eo bet evito. Lodenn vrasañ ar skriva-gnerien c’houezeleg a rank mont da labourat evel an holl —doare Jekyll & Hyde zo, bet graet deuzouto gant Diarmaid Ó Súilleabháin.

Oberoù Ó Conaire o deus diskouezet an hent evit al lennegezh nevez. —Daoust ma ne oa ket “*Deoraíocht*” ar romant kentañ en iwerzhoneg—rak an Tad Dineen (Dineen ar geriadur brudet) en devoa embannet un doare romant e 1904 —“*Cormac Ó Conaill*”— ret eo bet gortoz pell a-raok na vije deut ur romant ken poellek all. Ó Conaire an hini eo en deus lakaet ur spered etrevroadel el lennegezh c’houezeleg hag en deus lakaet al lennerien c’houezeleg da anavezout skrivagnerien ar broioù all ha da vout dedennet ganto.

An eil den en deus stourmet evit sevel al lennegezh vodern zo Pádraig Mac Piarais (1879-1916). A-raok mont da stourm war an dachenn bolitikel, Mac Piarais en deus graet war-dro lennegezh e-barzh “*An Claidheamh Soluis*” —kelaouenn Kevre an Iwerzhoneg. Lavaret en deus da re “*yezh ar bobl*” ne c’hellfed ket sevel ul lennegezh vodern “*diwar-benn avaloù-dour ha hini kreñv nemetken*.” (Oc’h ober goap e oa deus ar re a skrive dalc’hmat diwar-benn ar vuhez war ar maez en un doare jentil, re jentil hervez Mac Piarais). Danevelloù Mac Piarais zo aes da lenn ha tu zo da rebech outañ e oa re simpl spered e danevelloù. (Sellit ouzh “*Isagan*”, troidigezh gant Imbourc’h). D’ar mare m’eo bet embannet “*Iosagán*”, koulskoude, eo bet rebechet ouzh an oberour ne oa ket “*gouezeleg*” deroù ar gontadenn. Re “*yezh ar bobl*” o deus skrivet pennadoù a-enep da seurt lennegezh ha “*the standard of revolt*” (standard a zo banniel) zo bet graet deus an danevell-se !

Mac Piarais en deus skrivet pennadoù-ali evit skrivagnerien iwerzhonek e vare hag evit re an amzer da zont. Ret e oa dezhe skrivañ diwar-benn kudennoù a bep seurt, holl gudennoù Mab-den, re ar c’horf ha re ar spered. Ret e oa d’ar skrivagner skrivañ hervez e ijin dezhañ e-unan.

“Bout zo ur bern traoù na gomz ket an dud diwar o fem tamm ebet” emezañ.

Mac Piarais en deus roet ur skouer da varzhed an iwerzhoneg. Heuliet eo bet gant ar re zo kroget da skrivañ goude 1940 dreist-holl. Betek mare Mac Piarais ha goude e varv —betek amzer an eil brezel-bed— ne veze skrivet nemet pezhioù dister a-walc’h diwar-benn ar yezh, an Emsav ha buhez vrv ha simpl ar gouezelva (pe yaouankiz ar skrivagner !) Savet en deus Mac Piarais barzhonegoù diwar-benn ar garantez, ar marv, koll ar glander, stourm evit ar vro ha tristidigezh ar vuhez o tremej. Spered “*C’hoantadennoù ma C’halon*” zo spered “*Frankiz*” gant Seán Ó Ríordáin (emb.1953), spered lennegezh an den e-unan en digenvez, gant kudennoù e spered hag e gorf. Kavet e vez ar spered-se e meur a oberenn en hol lennegezh, evel el lennegezh vrezhonek. Marteze eo kudennoù skrivagnerien ur yezh vihan zo kiriek da se, rak n’eus ket kalz a dud o lenn anezhe, ha trubuilhet int evit dazont o

yezh. Personel e vez o oberennoù peurliesañ.

E-barzh an daou varzhoneg hon eus dibabet e skriv Mac Piarais er c'hentañ person. E *"Noazh-pilh em eus ho kwelet"* e vez santet kalz a virvilh ha kalz a galonad. Pa skriv en ur metrik hiroc'h (sellit ouzh *"C'hoantadennoù ma C'haron"*) eo anat an dristidigezh ha displeget eo sklaer. Gwerzennoù lodenn vrasañ e varzhonegoù zo berr. Ar metrikoù zo kozh, avat, metrikoù ar varzhed a oa a-raok ar XVIIvet kantved zo anezhe. Mac Piarais a oa barrek war al lennegezh kozh, goude ma'z eo bet lavaret dezhañ e oa re vodern ! Kalz a skrivagnerien zo deuet war e lerc'h, hag ar re a-hiziv, a oar petra eo lennegezh kozh Iwerzhon. N'implijont ket stummoù al lennegezh kozh — ar skrivagnerien komz-plaen ne reont ket gant doare ar mojennoù kozh — met implij a reont gerioù ha skeudennoù tennet eus lennegezh hon amzer dremenet.

E-keñver danvez, *"Noazh-pilh em eus ho kwelet"* zo heñvel ouzh *"Aisling"* (Huñvreoù) an XVIIIvet kantved. Un diforc'h zo avat. E pezhioù an XVIIIvet kantved e komz ar plac'h gant ar barzh. Mac Piarais — pe "persona" ar barzhoneg, kentoc'h, en deus troet kein outi. Meur a ster a c'hellfe bout gant ar barzhoneg-se — ar barzh o soñjal en e varv a oa da zont, pe o treiñ kein ouzh ar merc'hed (sellit ouzh istor e vuhez) pe o kuitaat e "huñvre" — pe-naos en dije karet gwelout Iwerzhon dieub, e-keñver ar vugale, an deskadurezh, pobl ar C'hornog, hag all.

Diskibl Padraig Ó Conaire e-keñver menozioù a oa Seosamh Mac Grianna, deus gouzelva an hanternoz (Tír Chonaill, pe "Donegal"). Tud Seosamh a oa bet a-viskoazh konterien ha kanerien, hag eñ zo bet savet gant an hengoun-se en-dro dezhañ. Klasket en deus bevañ diwar e skridoù, e-giz ma rae ar varzhed gwechall-gozh. E huñvre a oa bout skrivagner mod gwechall. Keñveriañ a ra ar mojennoù kozh hag ar vuhez a-vremañ, ar faltazi hag ar vuhez pemdeziek en e skridoù. C'hoarvezout a ra kement-se en Iwerzhon, er Stad Dieub, ken dister dija skoaz-ouzh-skoaz gant huñvre re 1916, hervezañ. Yezh Mac Grianna zo pinvidik. Skrivet en deus framm ur vojenn gozh evit *"Mo Bhealach Féin"* (*Ma hent din-me*) e 1937. Aet da vale dre Iwerzhon ha Kembre evel ar valeerien-vro desket a wezhall. Paouezet eo da skrivañ e 1935, siwazh met bev eo c'hoazh. Studiet e vez e zanevelloù er skolioù. Unan anezhe zo mat-kenañ — un istor a vare ar Gernez Vras.

"An t-Oileánach" (*Paotr an Enezenn*) zo bet embannet e 1926. Skrivet eo bet gant Tomás Ó Criomhthainn, eus Enez Blascaod (Blasket e saozneg), e kontelezh Ciarraí (Kerry). Al levr-se zo brudet-tre bremañ. Skeudenniñ a ra buhez an enezenn, buhez an dud. Pinvidik eo e yezh gant frazennoù berr ha lemm alies — evel e plij da dud ar gouzelva. Levr Ó Criomhthainn zo un istor buhez met n'eo ket heñvel ouzh al lennegezh hon eus komzet diwar he fenn betek bremañ. Sonjoù ha c'hoantoù an obererour n'eo ket danvez al levr. Ur seurt danevell-kronik eo kentoc'h. Buhez ar bobl — ar baotred, peurliesan eo a vez skeudennet. Abaoe ar mare-se, ur bern "istorioù buhez"

notenn *"An t-Oileánach"* a vez kavet e saozneg *"The Islandman"*.

(cuihmñ cinn) zo bet skrivet ha siwazh n'int ket ken dedennus hag ar re gentañ. Alies-tre e vez gouelet d'ar vuhez a wezhall, hag a oa plijus daoust ma oa paour an dud. Hervez *"Peig"* ul levr hag a vez studiet er skolioù, ar vuhez mod-kozh-se eo a oa an hini wellañ, pa oa santel an dud ha gentil an Aotrou Doue gant ar baourien. Ar feiz an hini eo he deus roet kalon d'an dud a-enep da drubuilhoù ar vuhez, ha pebezh trubuilhoù ! Setu ne vo ket gwelet tud egistomp ken, siwazh...

An oberennoù-se, bet skrivet gant tud eus ar gouzelva, zo bet lakaet war roll al levrioù a oa ret studiañ ha yezh al levrioù-se a oa ar skouer da heuil evit ar skolidi. Buhez an dud-se zo bet roet da skouer d'ar skolidi evel ar vuhez c'houezelek gwirion, uhelennad politikel De Valera 'oa. Setu n'eo ket souezhus ma vez rebechet ouzh ar gouezelek bout ur yezh eus an amzer gozh, ha n'eo ket souezhus e soñj tud zo n'eus nemet troioù-lavar, krennlavarioù, pedennoù hag all enni !

Un nebeut levrioù mat zo bet skrivet er stumm-se bepred, e-touez ar randonezh : *"Fiche Bliain ag Fás"* gant Muiris Ó Súilleabháin, *"Mise"* gant Colm Ó Gaora hag istorioù buhez ar re o deus labouret evit Kevre an Iwerzhoneg er penn-kentañ.

Evit pezh a sell ouzh ar yezh plaen, n'eus ket bet ur bern romantoù en iwerzhoneg, nemet un toulladig er bloavezhioù 40 hag 50. Perak ? Ne vezont ket gwerzhet ken mat hag an danevelloù pe ar varzhoniezh war ar seblant. Muic'h amzer zo ezhomm evit o skrivañ, evel just, ha n'eus ket bet kalz a skrivagnerien a- vicher en Emsav lennegel.

E 1928, Éamonn Mac Giolla Iasachta (McLysaght, oberour levr an anvioù familh iwerzhonat) en deus embannet *"Cúrsaf Thomáis"* (*Istor Tomaz*), ur romant hir, un tamm katolik iwerzhonat a spered, diwar-benn istor buhez hag emdroadur ur paotr diwar ar maez. Skrivagnerien all o deus kroget da skrivañ er bloavezhioù 40 — Séamus Ó Néill (marvet e 1981) en deus savet romantoù diwar-benn tud dimezet, o chom er c'hé-rioù bras. Kudennoù ar c'houblad zo danvez *"Tonn Tuile"* ha diskouez a ra *"Máire Nic Artáin"* peseurt kudennoù a c'hell kaout un tiegezh mesket — Broadelour/Katolik hag Unionist/Protestant e Belfast.

Eoghan Ó Tuairisc (marvet e 1982) a oa ur barzh divyezhek ha skriva-gner a vicher. Skrivet en deus daou romant istorel *"L'Attaque"* (1962) — diwar-benn an emsavadeg a oa bet skoazellet gant ar C'hallaoued e bloaz 1798 e Kornog Iwerzhon ha *"Dé Luain"* (1966) diwar-benn emsava-deg 1916. *"Dé Luain"* (*Dilun*) zo heñvel ouzh romantoù zo gant Joyce, Virginia Woolf hag all, e-keñver frammadur hag an doare da skrivañ : dizurzhiat eo ar frazennoù, klasket e vez diskouez sonjoù an dud o redek.

Ó Tuairisc en deus klasket lakaat stummoù nevez en implij el lennegezh

notenn *"Fiche Bliain ag Fás"* a vez kavet e saozneg *"Twenty Years a-growing"*.

iwerzhonek avat. E varzhonegoù zo plijus hag aes da gompren dre vras. En e varzhoneg hir "Aifreann na Marbh" (*Oferenn ar Re Varv*) —evit ar re a zo marv e tarzhadenn Hiroshima— en deus graet gant ar "gwerzennoù dieub". met implijet en deus troioù metrik hag a zo boutin-tre en hengoun lennege. "Aifreann na Marbh" zo un doare barzhoneg prederouriek, unan eus ar re bouezusañ en iwerzhoneg a-vremañ.

E romantoù Diarmaid Ó Súilleabháin e vez gwelet cheñchamant ar vuhez en Iwerzhon : e romantoù kentañ a ziskouez pesketourien ha mengleuzerien Béara (kornog kuntelezh Corcaigh/Cork, 'lec'h m'eo bet savet Ó Súilleabháin.) Skrivañ a ra romantoù diwar-benn ar vuhez vodern er c'hêrioù bras ("An Uain Bheo", 1968) en ur glask plegañ ar yezh da ziskouez eo-hi gouest da lavarout pep tra a-vremañ hag a bep seurt menozioù diheverzh. E-giz m'en deus kinniget Pádraig Mac Piarais. Oberennoù Ó Súilleabháin a ziskouez spe-red Mab-den. Skrivañ a ra hervez e venozioù dezhañ, ha klasket en deus ober traoù nevez gant frammadur e romantoù, un tamm memes mod ha skriva-gnerien an «nouveau roman» e Bro-C'hall. Levezonet eo bet gant prederou-riehz Sartre hag an «existentialisme». E "Maeldún" (1972) —ar romant diwezhañ en deus bet embannet— ec'h implij framm ur vojenn gozh-tre "Imram Curaig Máile Dúin" evit skeudenniñ an ene o kuitaat ar c'horf, e-giz ur vag o veajiñ war vor. E-giz Mac Grianna ivez, kavout a ra abeg da Iwerzhon evel m'emañ, en un doare un tamm goapaus, dre implij ar vojenn. Yezh Ó Súilleabháin zo filozofel-tre, re ziheverzh/difetis evit kalz a lenne-rien iwerzhonek !

Romanterien all a skriv en iwerzhoneg diwar-benn traoù o deus bevet e saozneg. Ó Súilleabháin a ra kemend-all met ne glask ket kuzhañ an dislavare-se etre buhez Iwerzhon a-vremañ —e saozneg e vez bevet— ha lennegezh hor yezh.

Ar barzh Seán Ó Ríordáin en deus kavet un diskoulm all : un danevell bemdeziek. Lavarout a ra : "Unan eus kargoù an danevell-mañ eo lakaat traoù a c'hoarvez e bed ar saozneg e-barzh bed an iwerzhoneg."

Ó Ríordáin hag Ó Súilleabháin o deus prederiet kalz war gudenn an div yezh, ouzhpenn hini ar vicher —labourat evit gounit an arc'hant zo ezhomm e-pad an devezh, bout skrivagner da noz.

Ret eo lavarout ivez eo Ó Súilleabháin ar skrivagner gouezelek nemetañ en deus skrivet traoù evit an Emsav Republikan (*Provisionals*). Ó Ríordáin zo bet harzet outañ komz er skingomz ur wezh peogwir en devoa lavaret e oa a-du, dre vras, gant ar pezh a rae ar Provisionals.

Arabat eo ankouaat Breandán Ó hEithir, oberour "Lig Sinn i gCathú" (1976), ur romant a skandal diwar-benn buhez ur studier e Skol-Veur Galway e 1949. Daoust ma oa bet skrivet en iwerzhoneg, al levr-se zo bet e-penn listenn ar "best-seller" —pezh a ziskouez ez eus ur bern tud o lenn iwerzhoneg ha prest da brenañ levrioù skrivet mat ha n'int ket re ziaes da lenn. Unan deus kanerien "The Dubliners" en deus lavaret ur wezh e vefe ret embann kement levr bet harzet da zont e-barzh ar vro (gant an Evezhe-rezh Ofisiel) —embann anezhe en iwerzhoneg ! ... e-giz-se en defe an dud c'hoant da lenn traoù en iwerzhoneg, pezh a vefe mat-tre evit adsevel ar yezh !

Liam Ó Flaithearta (O'Flaherty evit ar re a lenn e levrioù e saozneg) a oa iwerzhoneger a-vihanik. E 1953 en deus embannet ul levr danevelloù "Duil". Paouezet en deus da skrivañ iwerzhoneg abalamour d'ar rebechoù zo bet graet outañ gant emsaverien zo, strizh ar spered gante. Setu n'en deus embannet nemet ul levr en iwerzhoneg, skrivet brav-tre koulskoude.

Marteze eo Máirtín Ó Cadhain (1906-1970) skrivagner brasañ komz-plaen an iwerzhoneger er c'hantved-mañ. An hini barrekañ war ar yezh e oa, a-dra-sur —iwerzhoneg a bep amzer. Gouzout a ouie kontadennoù-pobl, lennet eo bet gantañ ar mojennoù kozh ha traoù eus lennegezhioù ar bed dre vras. Levezonet-tre eo bet gant re Vro Rusia hag o deus diskouezet dezhañ penaos e vefe tu da skrivañ diwar-benn buhez start e vro —Cois Fharraise, e Conamara.

Ó Cadhain en deus skrivet meur a levr danevelloù. E re gentañ zo bet skrivet 'mod kontadennoù-pobl met adalek e eil levr "An Braon Broghach" (*Ar Banne Teñval*) en deus implijet framm an danevell (*short story* e saozneg). Taolennet eo bet gantañ buhez Conamara dre an diabarzh —pegen start e oa ar vuhez, an divroañ bepred, kudenn an dizimez, kasoni an dud, plas ar merc'hed.

E drede levr zo "Cré na Cille" (*Douar ar Vered*) —sellit ouzh "Al Liamm" 'lec'h m'eo bet troet ul lodenn deus al levr. Disheñvel eo al levr-se ouzh pep seurt stumm lennege anavezet betek neuze en iwerzhoneg. Ur romant a vez graet dioutañ, met n'eus nemet komzoù lavaret ennañ. Ar re varv eo a zo o komz er vered. Aze emaoimp c'hoazh er vuhez mod kozh met peogwir n'eus mann ebet da goll na da cheñch, an dud a gomz fraeshoc'h eget pa vefent bet bev. Setu perak eo bet feuket tud zo pa'z eo bet deuet er-maez al levr evit ar wezh kentañ.

Etre pep pennad zo un tamm komz-uhel «rhétorique» lavaret gant "Stoc na Cille" "Trompilh ar Vered"—mestr war ar re vev hag ar re varv. Komz a ra diwar-benn an Amzer ha lavarout a ra e vo adtapet pep tra gant ar Marv hag ar breinadur.

“Cré na Cille” zo bet lennet e pep kêriadenn eus gouezelva Conamara, koulz lavarout, ha skignet eo bet war ar radio (Raidio na Gaeltachta) un nebeut bloavezhioù zo. Kement-se zo bet aes d’ober peogwir e tenn “Cré na Cille” d’ar c’hoariva.

Levrioù diwezhañ Ó Cadhain a ziskouez muioc’h buhez kêr pe danvezioù disheñvel : “Círéib” a c’hoarvez en amzer Hor Salver —emvod an holl dud a oa dilabour en abeg dezhañ— baraerien, medisined, gisti, tud a lezenn— peogwir e oa erru santel, sioul ha yac’h an holl ! E zanevelloù diwar-benn ar c’hêrioù zo du a-walc’h. Gwelet e vez Mab-den en ur bed dianav, ur prizoniad eo evel e oberennoù Kafka. N’eus reolenn sklaer ebet ken er vuhez, ar feiz hag ar boazioù a zo war goll...

Ó Cadhain a ouie un tamm brezhoneg, e-touez yezhoù all —Rusianeg, Alamaneg, hag all. Ur stourmer evit ar yezh iwerzhonat eo bet a-viskoazh— e-barzh Muintir na Gaeltachta, hag en deus gounezet Gaeltacht Rath Cairn e 1935, e-barzh Emsav Gwirioù Sivil ar Gaeltacht (1968-1969) ha war dachennoù all, o respont er c’hazetennoù d’ar re a oa a-enep d’ar yezh. Tremenet en deus pevar bloavezh en toull-bac’h e-pad ar brezel (1940-1944) peogwir en doa ur garg uhel e-diabarzh an I.R.A. a-raok ar Brezel.

Barzhed

Daoust d’ar re o deus lavaret e chomfe an iwerzhoneg ur seurt arouez, ur yezh na c’heller skrivañ nemet evit skrivañ diwar-benn ar vuhez war ar maez, Mac Piarais hag ar varzhed a zo deuet abaoe 1939 o deus diskouezet e oa tu da skrivañ barzhonegoù speredel a bep seurt gant an iwerzhoneg.

Máirtín Ó Direáin —barzh Enez Arainn— en deus lavaret e oa barzhoniezh, pe komz-plaen d’an nebeutañ, e komzoù pobl an Inizi. Seán Ó Ríordáin en deus implijet gerioù tud gouezelva Ciarraí evit skrivañ barzhonegoù filozofel diwar-benn ar feiz, an dieubidigezh (sellit ouzh “Frankiz”) ha danvezioù diheverz —sellit ouzh “Al Liamm”.

Binvioù embann : Lod eus ar skrivagnerien-se o deus embannet traoù o-unan. Lod all zo bet “dizoloet” —pe gant kenstrivadeg an Oireachtas (Eisteddfod Iwerzhon, adsavet e 1939) pe gant ar c’helaouennoù o deus kroget da zont er-maez d’ar mare-se, “Comhar” (1942) bet savet gant studieren ha “Feasta” (1948) bet savet gant Conradh na Gaeilge. E 1948 eo bet aozet Cumann Na Scríbhneoirí (*Kuzul ar Skrivagnerien*) hag er memes amzer, timoulerzh Sáirseal agus Dill (1947-1981) hag o deus embannet levrioù al lodenn vrasañ eus hon gwellañ skrivagnerien —Ó Cadhain, Ó Flaithearta, Ó Súilleabháin, Ó Néill, Ó Ríordáin, Máire Mhac an tSaoi hag all. Gant Sáirseal agus Dill ha ti-embann Clóchomhar ivez (savet er bloavezhioù 50) e oa tu d’ar skrivagnerien embann hep kudenn ha buan a-walc’h. Ti-embann ar

Stad, An Gúm (1926) a labourer goustad ha strizh e oa e spered e-keñver mezoioù nevez ha lennegezh prevez.

Barzhonegoù ar varzhed a-vremañ a zo c’hwerv aliés a-walc’h. Enno e vez gwelet tud gloazet —gant ar vuhez pe gant ar garantez (Máire an tSaoi, evit ar merc’hed ha Máirtín Ó Direáin). Pearse Hutchinson zo gloazet ivez (“*Ab-solvonn*”). Nac’h a ra kontañ gevier, nac’h a ra kevredigezh an iliz hag ar c’hofez ; klask a raio bevañ hervez e natur. E barzhonegoù Seán Ó Ríordáin e vez ar barzh dalc’hmat o klask kavout e wir natur. Evit ar re-se, n’eus ket a wirionez a-ziavaez e-giz reolennoù ar gevredigezh gwezhall. E-barzh Mab-den emañ ar wirionez ma zo eus ar wirionez war an douar-mañ.

Ar varzhed-se zo un tamm er-maez deus o fobl ; o-unan emaint. “*Sichenn an Nerzh*” gant Máirtín Ó Direáin ha “*Frankiz*” ha “*Dihan*” gant Seán Ó Ríordáin a ziskouez mat kement-se. Ar barzh poblekañ en dastumadenn-mañ, Johnny Chóil Mhaidhc, zoken, en em ziskouez e-unan a-wechoù.

Ne chomont ket atav en o bed dezhe koulskoude. Ó Direáin a skriv kalz diwar-benn ar re zivroet, ar bolitikerezh ha diskar ar gevredigezh kozh war an Enez ; ar pezh a lavar diwar-benn an Enez zo gwir evit meur a lec’h er vro. Seán Ó Ríordáin en deus skrivet ur pennad bep sizhun e-pad pell e-barzh an “*Irish Times*” (unan eus kazetennoù brasañ ar vro). Skrivet en deus kalz diwar-benn ar skrivagner iwerzhonat hag e yezh, ar skrivagner hag e bohl. E-keñver menozioù ha danvez komz-plaen, pennadoù Ó Ríordáin zo ar re wellañ bet skrivet abaoe pell zo. E-giz ar varzhed a-wezhall, komz a rae deus traoù politikel —fentus ha goapaus e c’helle bezañ a-wezhioù.

Kalz skrivagnerien o deus gwelet an diforc’h a zo etre huñvre 1916 ha stad ar vro bremañ. Daoust hag-eñ int broadelourien ? N’eo ket ur gudenn evit ar re a skriv en iwerzhoneg. Ret eo da saoznerien Iwerzhon diskleriañ dalc’hmat int-i Iwerzhoniz (lod anezhe ne reont ket ken, “tud etrevroadel” int !). Hon barzhed hag hon skrivagnerien zo gouezelegerien ha lennerien lennegezh war ar memes tro.

Máirtín Ó Direáin zo an hini anavezetañ bremañ, abaoe marv Ó Ríordáin. E varzhonegoù kentañ a ziskouez buhez Árainn (s.o. “*Koun ar Sulvezh*”). Aet eo kuit deus an enezenn ha keuz en deus bet. Tamm pe damm eo deut an enezenn da vout un arouez —un uhelvennad. Ar vuhez eno a oa eeun, gwirion, re c’hlan marteze ; pep hini a oa en e vro gozh, pep hini a ouie anvioù e hendadoù, pep hini a labourer ar memes douar evel ma veze gwezhall. Er vuhez a-vremañ, er gêr vras, ne vo ket dalc’het soñj eus an den. N’eus ket a wir blas evitañ er vuhez. N’eus ket a arouezioù sur kennebeut. E-giz e danevelloù zo bet skrivet gant Ó Cadhain er bloavezhioù 1960, prizoniad eo Mab-den er c’hêrioù bras.

Embannet e vez kalz a varzhonegoù er c'helaouennoù gouezelek c'hoazh : ur rummad barzhed yaouank zo krog da skrivañ abaoe dek vloaz. Labour vat a vez graet gante hag un toullad anezhe o deus embannet ul levr pe ouzhpenn. Mícheál Ó Siadhail, Gabriel Rosenstock, Cathal Ó Searcaigh ha Mícheál Ó hUanacháin zo krog mat en o labour ha skrivañ a raint traoù en amzer da zont, a-dra-sur. Bet int holl, pe dost, er gouezelva e-pad ur pennad ha Cathal Ó Searcaigh —an hini en deus ar yezh pinvidikañ— zo bet savet eno.

Ur bern barzhed zo er gouezelva bepred. Skrivañ a reont diwar-benn traoù a c'hoarvez en o c'hornioù-bro. Ne gomzont ket eus kudennoù ar feiz na diwar-benn cheñchamant ar boazioù —nemet en un doare fentus pe skañv. Ar memes metrikoù a vez implijet dalc'hmata gant al lodenn vrasañ anezhe. Barzh brudetañ Conamara, Johnny Chóil Mhaidhc/Seán Ó Coistealbha a gomz diwar-benn traoù heñvel a-walc'h ouzh ar pezh hon eus lavaret met un doare ispisial zo gantañ ha cheñch a ra metrikoù (“komz” a ra peogwir e vez kontet barzhonegoù ar gouezelva muioc'h evit na vezont lennet). “*Ar Pezh-C'hoari Kentañ*” zo disheñvel deus ar barzhonegoù all e-keñver-se. Komz a ra muioc'h diwar-benn traoù politikel evit ar re all.

Implij a ra skouerioù ha troioù-lavar anavezet mat met gell' a ra lavarout traoù don pe traoù nevez gant an doareoù kozh. Johnny en deus savet pezhioù-c'hoari hag istorioù fentus ivez ha pa dremen war Raidio Na Gaeltachta e vez kalz a dud e Conamara o selaou outañ.

Komprenet e vez lod deus al lennegezh a-vremañ gant tud ar gouezelvaioù met al lodenn vrasañ eus ar re a bren levrioù iwerzhonek n'emaint ket o chom eno. Ar skrivagnerien wellañ zo ginidik deus ar gouezelva, pe liammet gantañ, aze o desket ar yezh. Evel just 'z eus danvez e yezh ar gouezelva evit skrivagnerien a bep seurt.

Diaes eo bet evit ar skrivagnerien pezhioù-c'hoari en iwerzhoneg. Daoust m'eo bet savet ar c'hoariva gouezelek e Gaillimh gant ar stad e-barzh an Taibhdhearc abaoe 1929, ar bobl c'houezelek n'eo ket boas da vont d'ar c'hoariva. Labour mat zo bet graet gant ur bern strolladoù a-vicher nemet en Taibhdhearc hag e-barzh an Abbey e Dulenn. Gouelioù c'hoariva zo bet aozet —hag e vez c'hoazh— bep bloaz hag ur gevredigezh zo oc'h ober war-dro ar c'hoariva en iwerzhoneg er skolioù. Bremañ ne vez ket gwelet pezhioù-c'hoari alies e Dulenn abaoe m'eo bet serret an Damer (ur c'hoariva aozet gant Gael-Linn, 'lec'h m'eo bet diskouezet kalz a bezhioù mat nevez-savet er bloavezhioù 60). Roet e vez arc'hant d'ar strolladoù brasañ gant ar Stad met Strollad C'hoariva ar Vro —hag a oa sañset bout ur strollad a-vicher en iwerzhoneg a yafe da bep korn ar vro— ne ya ken en-dro tamm ebet. Ar c'hoariva zo kreñv e gouezelva Tír Chonaill dreist-holl.

Ne oa hengoun c'hoariva ebet en Iwerzhon a-raok penn-kentañ ar c'hantved-mañ, pa eo bet savet ar C'hoariva Broadel gant Yeats ha tud all ha skrivet pezhioù-c'hoari iwerzhonek gant tud evel Dubhglás De hÍde. Abaoe ar mare-se zo bet skrivet ur bern pezhioù-c'hoari en iwerzhoneg. Kalz anezhe zo bet troet diwar ar saozneg ha re all diwar ar galleg ha zoken diwar ar Rusianeg. Gearóid Ó Lochlainn ha Liam Ó Briain o deus labouret kalz er bloavezhioù 30 ha 40. Diskouezet e veze pezhioù iwerzhoneg en Abbey pa oa Eamán De Blaghd (Blythe hag a oa Ministr e gouarnamant Cumann Na nGaedheal) e penn an ti.

Pezhioù disheñvel-tre o danvez zo bet savet. Pezhioù-c'hoari istorel zo bet savet gant Seán Ó Tuama ha Séamus Ó Néill —alies a-walc'h diwar-benn mareoù brasañ hon Istor. Ó Tuama hag Eoghan Ó Tuairisc o deus skrivet pezhioù-c'hoari kentoc'h speredel pe brederouriek. Ó Tuairisc dreist-holl a ouie sevel traoù fentus-kenañ daoust ma oa danvez speredel e-barzh. Máiréad Ní Ghráda he deus savet kalz a bezhioù-c'hoari berr ha daou bezh-c'hoari hir diwar-benn kudennoù sokial ar vro, un tamm e mod Brecht. Liam Ó Flaitharta en deus savet unan a zo bet diskouezet e 1926. E-touez ar re all hag o deus savet oberoù c'hoariva ez eus Mícheál Mac Liammóir, Diarmaid Ó Súilleabháin, Críostóir Ó Floinn.

Labouret e vez muioc'h war ar varzhoniezh abaoe un nebeut bloavezhioù. Ar c'hoariva zo aet war-gil, war ar seblant, e-touez an iwerzhonegerien er-maez deus ar gouezelva. Siouliek e ya an traoù en-dro evit pezh a sell ouzh ar c'homz-plaen e-keñver al labourioù bras a veze graet pemzek vloaz zo. Feiz o deus hon skrivagnerien, daoust m'o deus lavaret lod anezhe e oa feson diskar war ar yezh.

Savet o deus ul lennegezh a zo digor he spered. Lennet o deus skrivagnerien an estrenvro ha troet eo bet gante ur bern skridoù a bep stumm lennegel. Gwelet e vez troidigezhioù alies-tre er c'helaouennoù e-giz “Comhar” ha “Feasta”. Hor skrivagnerien o deus heuliet ali Padraig Mac Piarais —komz diwar-benn holl gudennoù Mab-den.

Daoust ma vez troet testennoù eus lennegezhioù all ar bed en iwerzhoneg, n'eus ket bet troet kalz a dra diwar an iwerzhoneg, siwazh. Setu amañ ugent barzhoneg bennak e brezhoneg evit kregiñ. Tu e vije bet da dreiñ muioc'h ha mankout a ra ur bern barzhonegoù anavezet mat en iwerzhoneg. Spi hon eus e vo kendalc'het gant al labour-se e brezhoneg —hag er yezhoù all ivez, ha dreist-holl e brezhoneg peogwir eo kar hon div yezh hag heñvel a-walc'h kudennoù an div lennegezh.

Eamón Ó Ciosáin

Trugarekaat a ran Lukian Kergoat evit e sikour.

FORNOCHT DO CHONAC THÚ

Fornocht do chonac thú,
a áille na háille,
is do dhallas mo shúil
ar eagla go stánfainn.

Do chualas do cheol,
a bhinne na binne,
is do dhúnas mo chluas
ar eagla go gclisfínn.

Do bhlaiseas do bhéal
a mhilse na milse,
is do chruas mo chroí
ar eagla mo mhillte.

Do dhallas mo shúil.
is mo chluas do dhúnas ;
do chruas mo chroí,
is mo mhian do mhúchas.

Do thugas mo chúl
ar an aisling do chumas,
's ar an ród so romham
m'aghaidh do thugas.

Do thugas mo ghnúis
ar an ród so romham,
ar an ngníomh do-chíim,
's ar an mbás do gheobhad.

NOAZH-PILH EM EUS HO KWELET

Noazh-pilh em eus ho kwelet,
o kened dreist ar gened,
ma daoulagad am eus serret
gant an aon da vout sorc'hennet.

Klevet em eus ho ton,
o son dreist ar son,
ma divskouarn am eus stouvet
gant an aon da vankout.

Ho kenou am eus tañvaet,
o c'hwekted dreist ar c'hwekted,
ma c'halon am eus kaletaet
gant an aon da vout mouget.

Ma daoulagad am eus serret,
ma divskouarn am eus stouvet,
ma c'halon am eus kaletaet,
ma c'hoant am eus c'hwezhet.

Ma c'hein am eus troet
d'an huñvre am eus krouet,
ha war an hent eeun
em eus 'n em duet.

Ma fas am eus troet
d'an hent eeun,
etrezek an taol a rin,
hag ar marv a gavin.

Padraig Mac Piarais

CAD CHUIGE DHÍBH DOM CHIAPADH

Cad chuige dhíbh dom chiapadh, a mhiana mo chroí?
Dom chiapadh is dom phianadh de ló is d'óíoch',
Dom fhiach mar do fiadhóchaidhe fia bocht ar shliabh,
Fia bocht fad-tuirseach 's an chonairt ina dhiaidh ?

Níl suaimhneas dom phianas in uaigneas na genoc,
Acht uall-gháir na bhfiagaí go huathmhar le clos,
Uall-gháir mo mhiansa dom fhiach gan spás —
'S a chona craos-fhiaclacha, is fada bhur rás !

Níl sásamh i ndán dom mhianaibh lem ré,
Óir ní sásamh an sásamh do mhianas inné,
'S is cíocraí an chonairt den tsásamh do fuair
'S go síorraí ní chodlód go gcodlód san uaigh.

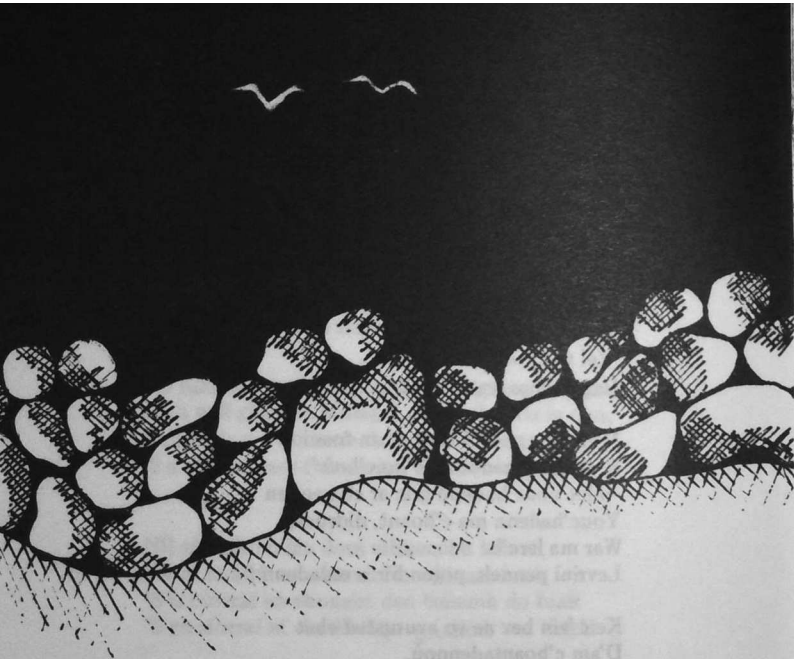
PERAK E HESKINIT AC'HANON

C'hoantadennoù ma c'halon,
Perak e heskinit ac'hanon ?
Ma heskiniñ noz ha deiz
Hag oc'h ober droug din
Ma chaseal, 'vel ur c'harv war ar menez,
'Vel ur c'harv jiboezet,
Hag ar chas war e lerc'h.

N'em eus peoc'h ebet d'am foaniou
E dizarempredoù ar c'hrec'hoù
—Met youc'hadenn griz ar chaserien
Youc'hadenn ma c'hoant, didruez,
War ma lerc'h.
Levrini pennek, pegen hir o redadenn !

Keit 'vin bev ne vo evurusted ebet
D'am c'hoantadennoù,
Rak ma c'hoantadenn dec'h
N'eo ket gwir evurusted,
Hag ar chas krisoc'h c'hoazh
En abeg d'an evurusted o deus kavet—
Gwezh ebet ne gouskin
A-raok ar beurbadelezh.

Padraig Mac Piarais

CUIMHNE AN DOMHNAIGH

Chím grian an Domhnaigh ag taitneamh
Anuas ar ghnúis an talaimh
San oileán rúin tráthnóna,
Mórchuid cloch is gannchuid cré
Sin é teist an scéird-oileáin,
Dúthaigh dearóil mo dhaoine.

Chím mar chaith an chloch gach fear
Mar lioc ina cló féin é,
Is chím an dream a thréig go héag
Cloch is cré is dúthaigh dearóil,
Is chímse fós gach máthair faoi chás
Ag ceapadh a háil le dán a cuimhne.

KOUN AR SULVEZH

Gwel' a ran heol ar Sul o splannañ
War dremm an douar
En enez kuzh, an endervezh,
Kalz a vein, nebeudik a zouar
Setu testament an enez avelek,
Bro gozh paour ma fobl.

Gwel' a ran penaos o deus ar vein teuc'het pep den
Penaos o deus govellet anezhañ hervez o stumm,
Gwel' a ran ivez ar bochad tud o deus kuitaet
Da viken, mein ha pri, ha bro gozh paour,
Gwel' a ran c'hoazh pep mamm glac'haret
Terc'hen he bugale gant kabestrenn he c'houn.

GLEIC MO DHAOINE

Cur in aghaidh na hanacra
Ab éigean do mo dhaoine a dhéanamh,
An chloch a chloí, is an chré
Chrosanta a thabhairt chun míne,
Is rinne mo dhaoine cruachan,
Is rinne clann chun cúnaimh.

Dúshlán na ndúl a spreag a ndúshlán,
Borradh na fola is súil le clann ar ghuallainn
A thug ar fhear áit dorais a bhriseadh
Ar bhalla theach a dhúchais,
Ag cur pota ar leith ar theallach an dóchais.

Slíodóireacht níor chabhair i gcoinne na toinne,
Ná seifteanna caola i gcoinne na gcloch úd,
Ionas nárbh fhearr duine ná duine eile
Ag cur ithir an doichill faoi chuing an bhisigh ;
Gan neart na ngéag ba díol ómóis
Fuinneamh na sláinte is líon an chúnaimh.

STOURM MA FOBL

Stourm a-enep d'an ezhomm
Oa ret da ma fobl ober
Sujañ ar vein, ha gwellaat
An douar disent
Ma fobl he deus kaletaet
Evit skoazellañ — bugale o deus ganet.

Heg an natur he deus lakaet o heg da sevel,
Lanv ar gwad ha spi kaout bugale evit skoazell
O deus lakaet hemañ da doullañ un nor
E moger ti e c'hourdadoù
En ur lakaat ur pod a-ratozh war oaled ar spi.

Kammdroiennoù na servijent na netra dirak an tonnoù,
Nag ar gromblegenn a-dal ar rec'hier-se
E-giz-se ne oa ket gwelloc'h unan evit egile
Da lakaat an havreg dindan yev ar wellaenn ;
Ma ne veze ket kreñv an izili e veze doujet koulskoude
Nerzh ar yec'hed ha niver ar skoazell.

Máirtín Ó Direáin

RÚN NA MBAN

Tráthnóna Domhnaigh ab ionduala
Ansiúd iad cois tine,
Na mná agus na seálta
Casta ar a gcloigne,
Bhíodh tae ann i gcónaí
Ar ócáid den chineál,
Is braon ag dul thart de
O dhuine go duine.

Thosaíodh an chaint
An broideadh is an sioscadh,
Uille ar ghlúin ag cur leis na focla ;
D'ordaítí mise amach ar na bóithre,
Gan a bheith istigh ag slogadh gach focail,
Go mba folláine amuigh mé
Ar nós mo leithéid eile.

D'imínn sa deireadh,
M'aghaidh lasta is mé gonta
Ach is mairg nach bhfanainn :
Nuair a smaoiním anois air
Cá bhfios cén rúndiamhair
Nach eol d'aon fhear beirthe
A phiocfainn ó mhná
Scartha thart ar thine,
Iad ag ól tae
Is seálta ar a gcloigne ?

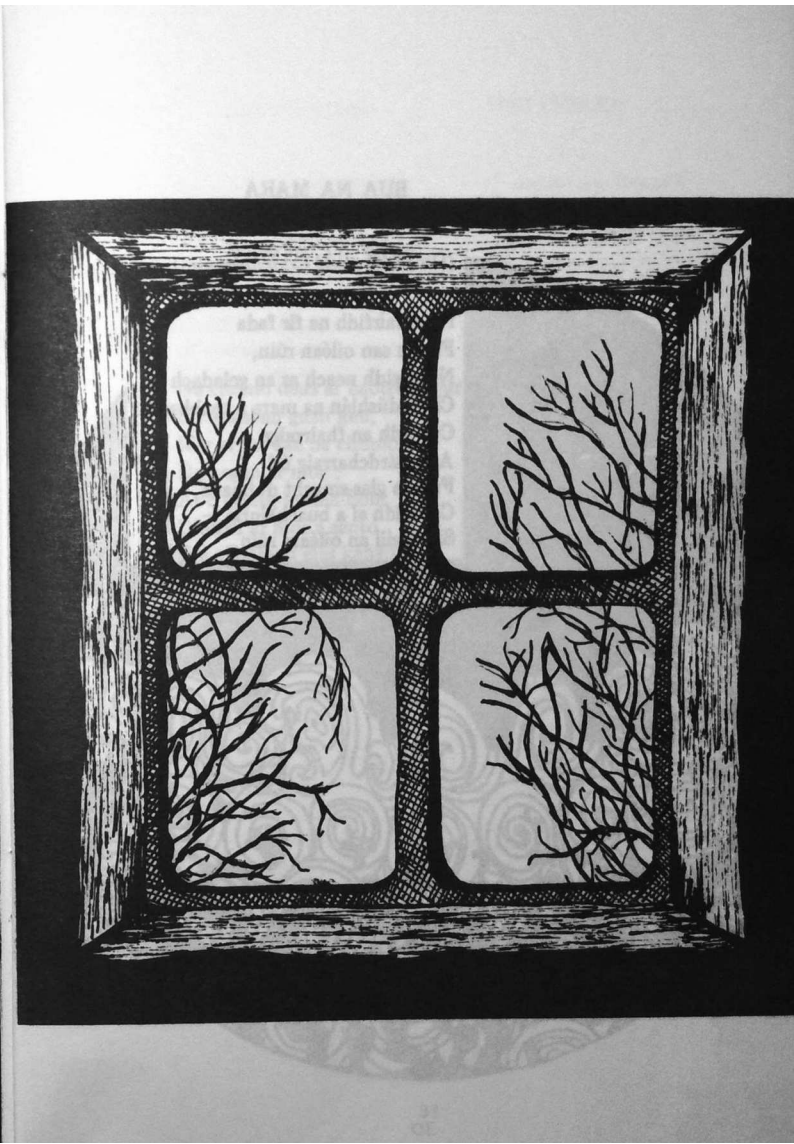
SEKRED AR MERC'HED

D'ar Sul d'an endervezh —
Paket o fennoù
E-kichen an tan — ar merc'hed
En em vode evel kustum.
Evit an digarez
Vije te gante
O tremen deus an eil d'eben.

An ilin war ur glin, o sikour ar gerioù,
Kroget ar gomz,
Taolioù-brec'h ha kuzhmuzoù.
Lavaret din tec'hout gant an hentoù
Ha pas chom aze da lonkañ pep ger
Gwelloc'h e vefen er-maez
Gant ar c'hrennarded all.

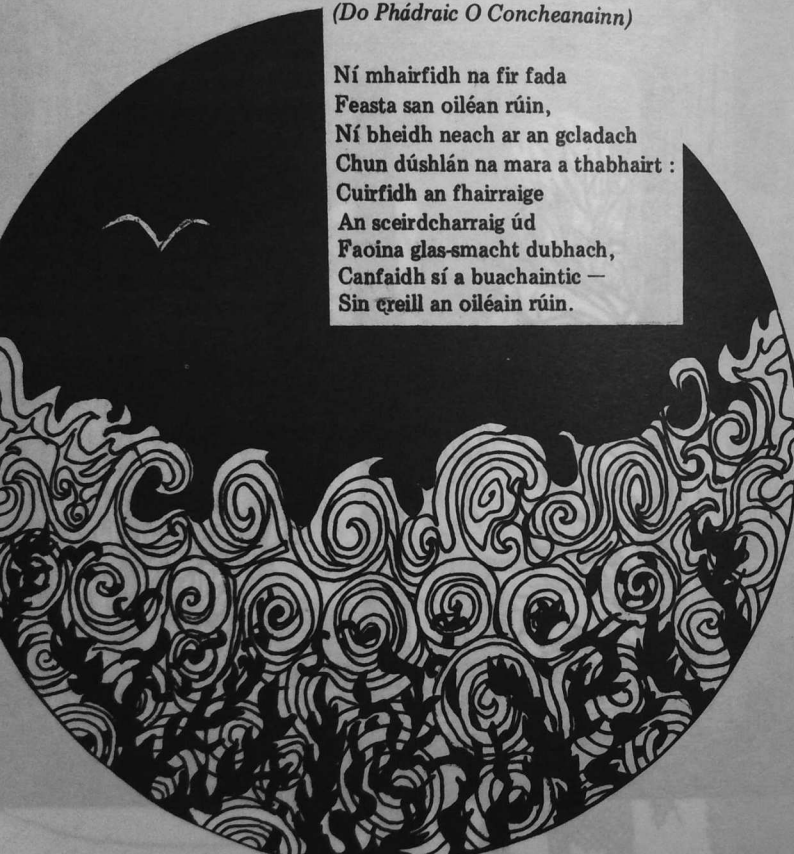
A-benn ar fin, monet a raen
Ruz ma fas, gloazet,
Ha pa soñjan bremañ !
Piv a oar peseurt sekred kevrinus
Anavezet gant den ebet
Am bize desket gant ar merc'hed
Paket o fennoù, en-dro d'an tan
En ur evañ te ?

Máirtín Ó Direáin

BUA NA MARA

(Do Phádraic Ó Concheanainn)

Ní mhairfidh na fir fada
Feasta san oiléan rúin,
Ní bheidh neach ar an gcladach
Chun dúshlán na mara a thabhairt :
Cuirfidh an fhairraige
An sceirdcharraig úd
Faoina glas-smacht dubhach,
Canfaidh sí a buachaintic —
Sin creill an oiléain rúin.

TREC'H AR MOR

Ne chomo deus ar baotred veur
En enezenn guzh ken,
War ar grouan ne chomo den
Da hegañ ar mor ;
Ar c'herreg avelek-hont
Diouzh ar mor a sento,
D'e c'halloud glas kañvus
Kan a raio e gantik trec'h
Setu tremeniad an enez kuzh.

Máirtín Ó Direáin

ÁRAINN 1947

Fedaíl san oíche
Mar dhíon ar uaigneas,
Mar fhál idir croí is aigne
Ar bhuaire seal,
Ag giorrú an bhealaigh
Abhaile ó chuartaíocht,
An tráth seo thiar
Níor chualas.

Amhrán aerach,
Scaradh oíche is lae,
Ó ghroífhear súgach,
Gaisce ard is goití dúshláin
Is gach uail mhaíte
Ag scoilteadh clár an chiúnais,
Tráth a mbíodh gníomha gaile a shinsear
Á n-aithris do dhúile an uaigneas,
An tráth seo thiar
Níor chualas.

Liú áthais ná aitis
Ó chroí na hóige
Ag caitheamh 'cloch neart'
Mar ba dhual tráthnóna Domhnaigh,
Nó ag cur liathróid san aer
Le fuinneamh an bhuaite,
An tráth seo thiar
Níor chualas.

Ní don óige feasta
An sceirdoileán cúng úd.

ÁRAINN 1947

Un ton, c'hwitellet en noz
Evel un doenn a-enep an digenvez,
Evel ur voger etre ar galon hag ar spered
A-enep ar chal e-pad ur pennad,
O ton o tiverraat an hent d'ar gêr
Goude ur filaj,
Ar wezh-mañ er C'hornog
N'em eus ket klevet anezhañ.

Ur ganaouenn drant,
Distaget etre noz ha deiz
Gant ur paotr drev
Fougaserezh uhel ha gizioù hegañ,
O vrallañ e gloc'h,
O faotañ plaenenn ar sioulder,
Pa veze kontet troioù-nerzh ar gourdadoù
Da c'halloudoù an digenvez,
Ar wezh-mañ er C'hornog
N'em eus ket klevet anezhe.

Ur youc'hadenn a levez pe a blijadur
Deus kalon ar yaouankiz
A oa o foetañ ur maen-bouez
Evel kustum d'ar Sul goude-merenn,
Pe o kas ur mell en aer
Gant nerzh an daol
Ar wezh-mañ er C'hornog
N'em eus ket klevet anezhe.

An enez enk hag avelek-se
N'eo ket bro ar yaouankiz ken.

Máirtín Ó Direáin

STOITE

Ar n-aithreacha bhíodh,
Is a n-aithreacha siúd,
In achrann leis an saol
Ag coraíocht leis an gcarraig loim.

Aiteas orthu bhíodh
Tráth ab eol dóibh
Féile chaoin na húire,
Is díocas orthu bhíodh
Ag baint ceart
De neart na ndúl.

Thóg an fear seo teach
Is an fear úd
Claí nó fál
A mhair ina dhiaidh
Is a choinnigh a chuimhne buan.

Sinne a gclann
Is clann a gclainne,
Dúinn is éigean
Cónaí a dhéanamh
In árais ó dhaoine
A leagfadh cíos
Ar an mbraon anuas.

Beidh cuimhne orainn go fóill :
Beidh carnán trodán
Faoi ualach deannaigh
Inár ndiaidh in Oifig Stáit.

DIWRIZIENNET

Hon tadoù a veze
Hag o zadoù ivez
Rouestlet er vuhez
O stourm 'enep d'ar c'herreg noazh.

Levenez enne
Pa santent
Douster an douar madelezhus,
Nerzh a veze enne
P'en em gannent
A-enep d'an natur.

An den-mañ en doa savet un ti,
Ha hemañ all,
Ur voger pe ur c'hleuz,
Setu aze un testeni
A gendalc'ho o c'houn.

Ni o bugale
Ha re da re
Eo ret dimp chom e lochoù
Bet feurmet ganimp
Digant tud a gemerfe leve
Diwar diveradur o zoenn.

E-pad un euriad
Dindan ur bern paperioù ulfennet
Hon c'houn a chomo
En ur burev Stad.

Máirtín Ó Direáin

CRANNA FOIRTIL

Coinnigh do thalamh a anam liom,
Coigil chugat gach tamhan-rud,
Is ná bí mar ghiolla gan chaithear
I ndiaidh na gearad nár fhóin duit.

Minic a dhearcas ladhrán trá
Ar charraig fhliuch go huaigneach.
Mara bhfuair éadail ón toinn
Ní bhfuair guth ina éagmais.

Níor thugais ód ríocht dhorcha
Caipín an tsonais ar do cheann,
Ach cuireadh cranna cosanta
Go teann thar do chliabhán cláir.

Cranna cailte a cuireadh tharat
Tlú iarainn ós do chionn,
Ball éadaigh d'athar taobh leat
Is bior sa tine thíos.

Luigh ar do chranna foirtil
I gcoinne mallmhuir is diaidhthrá,
Coigil aithinne d'Aislinge,
Scaradh léi is éag duit.

SICHENN AN NERZH

Ma ene, mir da dachenn
Dastum pep gwrizienn
Na vez ket e-giz ur paotr divarv
Dilezet gant da vignoned n'o deus ket da servijet.

Alies 'peus sellet ouzh ur gloc'h-vor
Hec'h-unan war ar c'herreg gleb ;
Ma n'eus ket bet gounid digant an tonn
Ne oa ket dizenoret koulskoude.

'Peus ket degaset deus da rouantelezh teñval
Kabell al levenez war da benn,*
Met lakaet eo bet prenoù an difenn
Start a-us d'az kavell koad.

Prennoù kollet eo 'zo bet lakaet warnout
Gevelioù houarn a-us dit
Ur pezh dilhad deus re da dad en da gichen
Hag ur ber o tommañ war an tan.*

Kemer harp war sichenn da nerzh
A-enep an tre hag ar mor marv,
Gronn glaouenn da Uhelvennad
E guitaat zo da varv.

Máirtín Ó Direáin

* Graet e vez er barzhonég-mañ meneg deus kredennoù : "kabell al levenez", an hini en dije ur c'hellig war e benn en ur c'hene! a oa sañset kaout chañs a-bed e vuhez.
Er pevare poz : kement-se a veze lakaet tro-dro d'ar babigoù evit gwareziñ anezho eus ar gorriganed.

SCÁTHANNA

Cé leis a labhróinn teanga
Mura labhróinn leis an mballa í,
Gaeilge ná Béarla níl acu,
Na scáthanna sa seomra leapa.

Tá a teanga féin ag an oíche
Ach is folamh í mar theanga,
Neach ní thuigeann í
Ach na scáthanna sa seomra leapa.

Mhúinfeadh an seandream dom
Le forán a chur ar scáthanna,
Ach go bhfuilid féin go léir
Ina scáthanna le fada ;

Ach cá bhfios nach rabhadh
A thugaid dom nó taispeánadh :
Go bhfuil an cairde caite
Is nár mhiste dul ina n-aice.

SKEUDOÙ

Gant piv e komzfen ur yezh
Nemet gant ar voger,
N'ouzont na gouezeleg na saozneg,
Ar skeudoù er gambr.

An noz a gomz he yezh
Ur yezh c'houllo eo an hini a gomz an noz,
Den ebet na gompren anezhi
'Met skeudennoù ar gambr.

Ma mignoned kozh a zeske din
Saludiñ ar skeudennoù,
'Met abaoe pell zo
Int deut holl da vout skeudennoù.

Piv oar hag-eñ eo ur c'hemenn
Pe ur weledigezh a reont din :
An amzer a zo echu
Ha ret eo din mont e-tal dezho.

Máirtín Ó Direáin

CEITHRE CHUILEOG AR PHÁNA GLOINE

Bhí dán an earraigh
I ngob an éin,
Idir dhá nóta de
Saolaíodh mé.

Bhí gloine an tsamhraidh
Ina meánmhuir faoi ghréin,
A chairde, nárbh aoibhinn
Loinnir an lae.

Shéid an fómhar
A dhuilleoga buí
Ar an bpána a shíneann
Idir sinn agus spéir Dé Bhí.

Scríobhann an geimhreadh
A bhlátha bána ar an nglé,
Oisíní beaga i ndiaidh na Féinne
Táimid réidh.

Tá damhán alla na dorchachta
Ag feitheamh ar ghach cuileog —
A chairde, nach sinne a chonaic an áilleacht !
Déanaimis ceol.

PEVAR C'HWIL WAR UR WERENN-BRENESTR

Barzhoneg an nevez-amzer
'Oa e beg an evn,
Etre div notenn anezhañ
'On bet-me ganet.

Gwerenn an hañv
Evel ur mor kreizdouarek
Mignoned, pegen dudius
Sklerijenn an deiz.

C'hwezh' a ra an diskar-amzer
E del melen
War ar werenn a zo etrezomp-ni
Hag oabl Doue bev.

Skrivañ a ra ar goañv
E vleunioù gwenn war al luc'h
—Evel Oisin-où bihan war-lerc'h ar Fianna*
Ez omp echu, ni.

Kevnidenn an deñvalijenn
Zo o c'hortoz pep c'hwilig
Mignoned, ha gwelet hon eus ar gened !
Sonomp.

Eoghan Ó Tuairisc

*Oisin, oa unan deus ar Fianna aet da vevañ e Tír na nÓg. C'hoant 'n eus bet distreñ da Iwerzhon da adwelout e vignoned, met en ur erruout e verzas e oa aet ar c'hantvedoù e-biou hag e oa marv e holl vignoned.

AN CHÉAD DRÁMA

Chum Dia dráma — gleann na ndeor,
Agus thug sé páirt ann do go leor.
Dráma fada é, ar stáitse mór
— An domhan.

Chum sé dráma milliún Radharc
Agus rinne sé leideoir d'fhear na n-adharc,
Ar chúl an chuirín, as ar radharc
— Na h-éisteoirí.

Léiríonn sé fhéin a dhráma,
Agus tugann sé na torthaí ag deire an ama,
Faigheann an leideoir na daoine cama,
Ach coinníonn sé fhéin na daoine mánla
— Nach aisteach.

Tá mo pháirt-se ar tí a bheith thart,
Ach ní raibh na focla agam i gceart,
Thar fóir sa ngluaiseacht is ó smacht
Ach tá na torthaí fós le theacht
— Chaill mé marcannaí.

Níl fanta anois ach mír beag eile,
Dúinfhidh an cuirtín síos ag deire,
Tíocfhaidh an dráma ar aghaidh
Le foireann eile
Ach fágfar mise ag an seoladh deire
— An reilig.

AR PEZH-C'HOARI KENTAÑ

Doue 'neus savet ur pezh-c'hoari — traonienn an daeloù,
Ha roet d'ur bern tud ur roll e-barzh,
Ur pezh hir, war ul leurenn ledan
— Ar bed.

Savet 'neus ur pezh-c'hoari ennañ ur milion a zivizoù
Hag ar c'huzuliker, ar paotr kornek ;
En diwel, a-dreñv d'ar gouel
— Ar selaouerien.

Kas a ra da vat e bezh-c'hoari e-unan,
Ha reiñ a ra e varnadenn, e fin an amzer.
Ar c'huzuliker a dap ar re gamm
Met Doue a vir ar re eeun
— Pegen iskis.

Ma roll-me zo tost echu
Ne ouien ket ar gerioù 'vel oa dleet,
Re a lusk ennon, ne zalc'hen ket mat
An disoc'h a zo da zont bremañ
— Kollet em eus gouestloù.

Ne chom bremañ 'met un arvestig all,
Hag a-benn ar fin, ar gouel a ziskenno
Ar pezh a zalc'ho da vont war-raok
Gant ur strollad nevez
Ha me, laosket e vin 'barzh ma lec'h diwezhañ
— Ar vered.

Más uaigní an mhír atá le theacht
Ná an radharc deire a d'ímigh thart
Imeoidh mo chiall is mo mheabhair ó smacht
Is Scoiltfhidh an croí i mo lár faoi sheacht
— Le uaigneas.

Tabharfhaidh an dochtúir suas a chás
Agus fágfar mise ag an mbás
Ansin tá mise ag deire an ráis
Tabhair duais dom.

Ma vez ken glac'harus an eil arvest
Hag an hini a-raok,
Ma skiant ha ma spered ac'h aio da goll,
Ha ma c'halon em c'hreiz, rannet seizh gwezh
— Gant an dienez,

Ar medisin a zilezo ar gudenn
Laosket e vin gant ar marv,
Bremañ eo echu ar redadenn
— Profit ac'hanon.

Seán Ó Coistealbha ("Johnny Chóil Mhaidhc")

TREALL

Tabhair dhom casúr
nó tua
go mbrisfead is
go millfead
an teach seo,
go ndéanfadh tairseach
den fhardoras
'gus urláir de na ballaí,
go dtiocfaidh sraith
agus díon agus
similéir anuas
le neart mo chuid
allais...

Sín chugam anois
na cláir is na tairní
go dtóigfead
an teach eile seo...

Ach, a Dhia, táim tuirseach !

KAOUAD

Ro ur morzhol din
pe ur vouc'hal
evit ma zrailhfen
ha ma zistrufjen
an ti-mañ,
evit ma ziskarfen
stern-an-nor war an treuzoù,
hag ar mogerioù war al leur-zi,
ma ziskennfe ar modad
an doenn hag
ar siminalioù
gant c'hwezh ma nerzh...

Tap din bremañ
plenk ha tachou
evit ma savfen
an ti all-mañ...

O, ma Doue, na pegen skuizh on !

Caitlín Maude

MAITHEAMH

Ní iarrfad maitheamh
go humhal ar shagart
i mbosca dorcha
tromdonn docht a
rinne fá ghrásta
fear éigin cráite.

Ní gheobhad faoiseamh
ach oiread uaibhse,
a lucht síormhaoite
na leapan folaimhe ;
ná ní chuirfead i bhfolach mo
náire ghonta
fád chlúmhsa, a dhuine
nár chaill riamh suirí.

Ar mo chomharsain, ar mo dhéithe,
ar chumhacht na gréine,
ar na daoine a ghoineas-sa,
ar na pianta a chuireadh orm,
ar an bhfear sa sagart,
ar mo scáthán briste,
iarrfad maitheamh.

ABSOLVENN

Er gador a binijenn
teñval, ponner ha gwall zervez
dindan gras Doue savet
gant an den anouezet
e doare sentus ebet
digant beleg ebet
an absolvenn na c'houlennin ket.

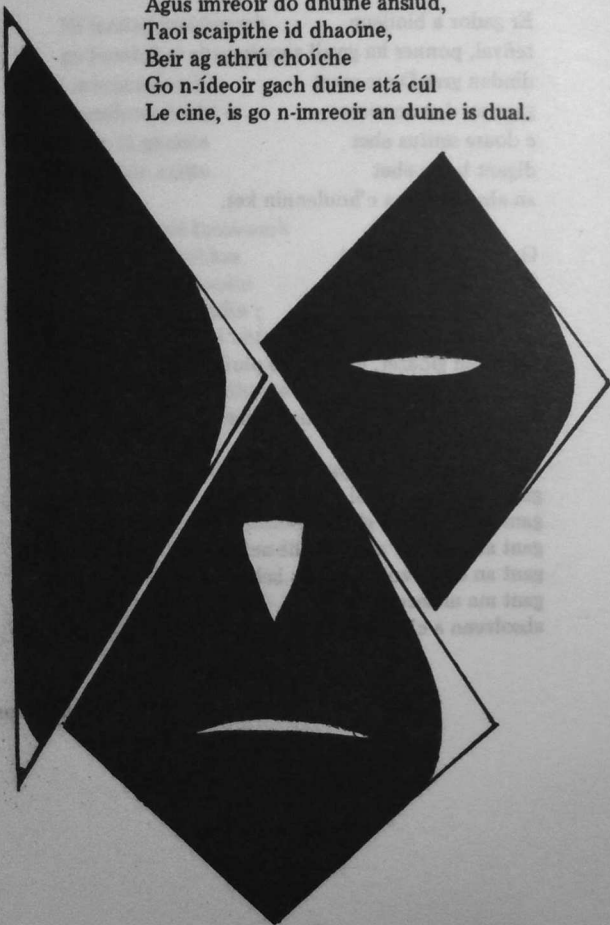
Ganeoc'h kennebeut
ne gavin dizoan ebet,
c'hwi hag a gan bepred
havoud ar gwele goullo ;
ma mezh gloazet, dindan ho pluñ
na guzhin ket
c'hwi hag o peus dalc'hmat graet al lez.

Gant ma amezeien, gant ma doueoù,
gant galloud an heol,
gant ar re em eus gloazet,
gant ar poanioù a drubuilhe ac'hanon,
gant an den a zo dindan ar beleg,
gant ma melezour torret,
absolvenn a c'houlennin.

Pearse Hutchinson

DAOINE

Imreoir do dhuine anseo
Agus imreoir do dhuine ansiúd,
Taoi scaipithe id dhaoine,
Beir ag athrú choíche
Go n-ídeoir gach duine atá cúl
Le cine, is go n-imreoir an duine is dual.

HINIENNOÙ

C'hoari a riot evit unan bennak amañ,
Ha c'hoari a riot evit unan bennak ahont
Dismantret oc'h
Cheñch a rit dalc'hmat
Betek kas da vann pep den a zo
Dinatur, evit c'hoari an den gwirion.

Seán Ó Ríordáin

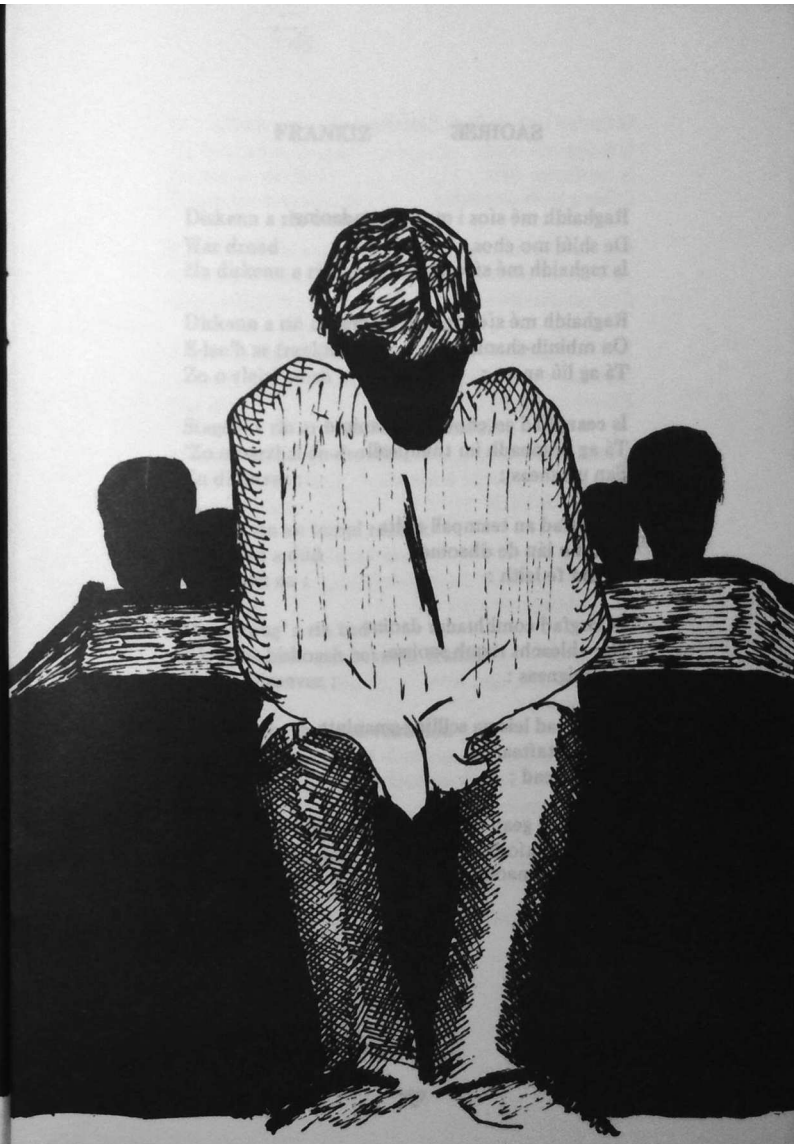
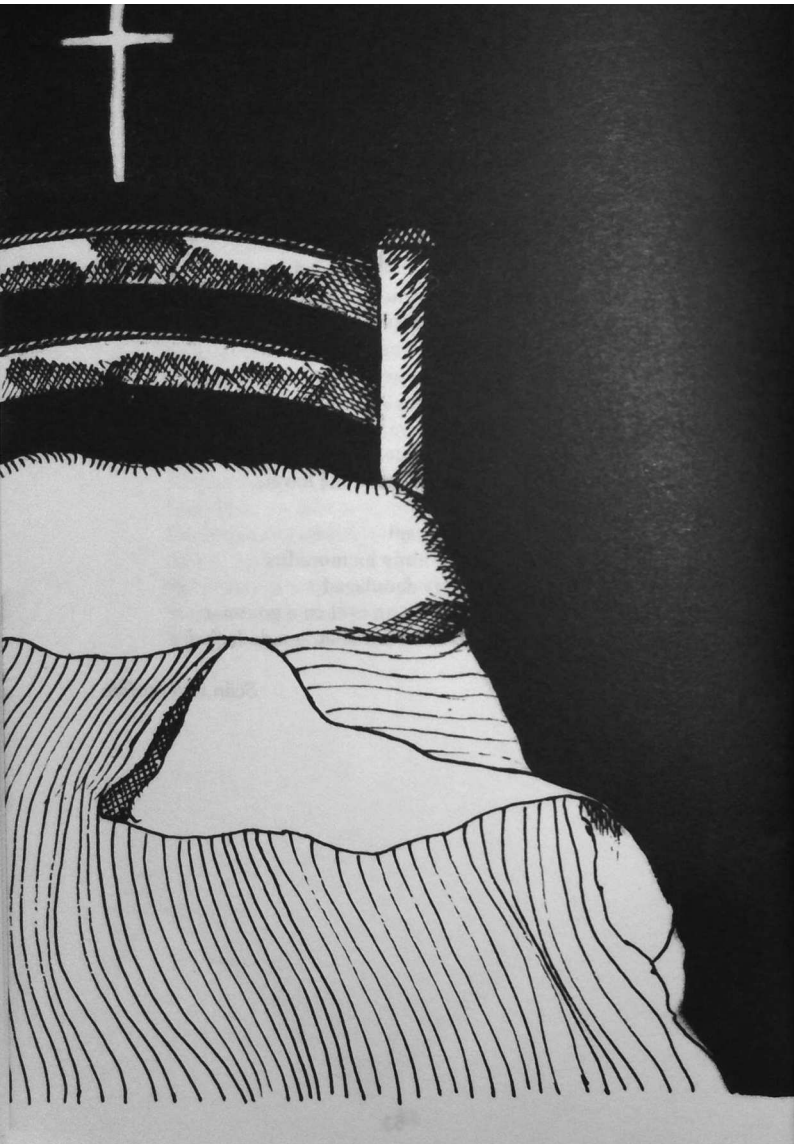
AN DOIRCHEACHT

Ag luí dhom im leaba anocht
Is daille na hoíche ar mo shúilibh
Smaoinim gan feirg gan tocht.
Gan oiread is deoir ar mo ghruannaibh,
Ar na soilse do múchadh im shaol :
Gach solas dar las ann do múchadh
Le tubaist dochreidte do shéid
Mar an ghaoth seo ag béicigh im chluasaibh.
Is ait liom gur mise an té
A chaill gach aon dóchas a fuair sé,
Is ait liom go rabhas-sa inné
Go dóchasach ainnis im bhuaichaill,
Ach tá an doircheacht codlatach séimh,
Níl cúram ar bith ar mo shúilibh,
Is ní saoire ina buile an ghaoth
Ná an té tá gan solas le múchadh.

AN DEÑVALIJENN

Gourvezet em gwele fenez
Gant dallentez an noz em daoulagad
Soñj a ran hep kounnar, hep kaouad
Hep un daer zoken war ma divjod
Er gouleier zo bet lazhet em buhez :
Kement goulou bet enaouet zo bet lazhet
Gant ar gwallreuz en deus c'hwezhet
Evel an avel-mañ a hud em divskouarn.
Souezh zo ganin on bet me
An hini en deus kollet pep goanag kavet,
Souezhet on e oan dec'h
Ur paotrig kaezh leun a spi
Met an deñvalijenn zo kuñv ha moredus
N'eus chal ebet war ma daoulagad
Ha n'eo ket digabestroc'h an avel en e gounnar
Evit an hini n'eus goulaouenn ebet ken da lazhañ.

Seán Ó Riordáin

SAOIRSE

Raghaidh mé síos i measc na ndaoine
De shiúl mo chos,
Is raghaidh mé síos anocht.

Raghaidh mé síos ag lorg daoirse
On mbinib-shaoirse
Tá ag liú anseo :

Is ceangfad an chonairt smaointe
Tá ag drannadh im thimpeall
San uaigneas :

Is lorgfad an teampall rialta
Bhíonn lán de dhaoine
Ar am fé leith :

Is lorgfad comhluadar daoine
Nár chleacht riamh saoirse,
Ná uaigneas :

Is éistfead leis na scilling-smaointe
A malartaítear
Mar airgead :

Is béarfad gearn mo chroí do dhaoine
Nár samhlaíodh riamh leo
Ach mac-smaointe.

FRANKIZ

Diskenn a rin e-mesk an dud
War droad
Ha diskenn a rin fenoz.

Diskenn a rin da glask kabestr
E-lec'h ar frankiz ouez
Zo o vlejal amañ :

Stagell' a rin ar bagad-chas menozioù
'Zo o harzhal en-dro din
En digenvez :

Klask a rin an templ reoliek
'Vez leun a dud
Da eurioù zo :

Diambroug' a rin tud
N'o deus biskoazh bevet ar frankiz
Nag an digenvez :

Selaou a rin ar skoed-venozioù
Eskemmet
Evel argant :

Karout a rin a-galon tud
N'o deus morse ijinet
Nemet advenozioù :

O fanfad libh de ló is d'oíche,
Is beidh mé íseal,
Is beidh mé dilis
D'bhur snab-smaointe.

Mar do chuala iad ag fás im intinn,
Ag fás gan chuimse,
Gan mheasarthacht

Is to thugas gean mo chroí go fíochmhar
Don rud tá srianta,
Do gach mac-rud :

Don smacht, don reacht, don teampall daoineach,
Don bhfocal bocht coitianta,
Don am fé leith.

Don ab, don chlog, don tseirbhíseach,
Don chomparáid fhaitíosaigh,
Don bheag-uchtacht :

Don luch, don tomhas, don dreancaid bhídígh,
Don chaibidil, don líne,
Don aibítir :

Don mhórgacht imeachta is tíochta,
Don chearrbhachas ist oíche,
Don bheannachtain :

Don bhfeirmeoir ag tomhas na gaoithe
Sa bhfómhar is é ag cuimhneamh
Ar pháirc eornan :

O ! Chom a rin ganeoc'h noz-deiz
Ha bez' e vin doujus
Ha bez' e vin feal
D'hon snob-venozioù :

Rak klevet 'm eus anezhe o kreskiñ em spered
O kreskiñ dreist-vuzul
Hep emzalc'h :

Karet 'm eus forzh
Ar pezh zo kabestret
Pep adtra :

Ar sentidigezh, ar reizh, an templ darempredet,
Ar gêr baour boutin,
An eur divizet.

An abad, ar c'hloc'h, ar mevel,
Ar c'heñveriadur aonik,
An abafder :

Al logodenn, ar muzul, al laou disterik
Ar pennad-levr, al linenn,
Al lizherenneg :

Pompad ar mont-dont
Ar c'hoari 'c'hartoù d'an noz,
Ar saludiñ :

Al labourer-douar hag a vuzul an avel
D'an diskar-amzer, o soñjal en
Ur parkad heiz :

Don chomthuisint, don chomhsheanchuimhne,
Do chomhiompar comhdhaoine,
Don chomh-mhac-rud.

Is bheirim fuath anois is choíche
Do imeachtaí na saoirse,
Don neamhspleáchas.

Is atuirseach an intinn
A thit in iomar doimhin na saoirse,
Ní mhaireann cnoc dár chruthaigh Dia ann,
Ach cnoic theibí, sainchnoic shamhlaíochta,
Is bíonn gach cnoc díobh lán de mhianta
Ag dreapadóireacht gan chomhlíonadh,
Níl teora leis an saoirse
Ná le cnoca na samhlaíochta,
Ná níl teora leis na mianta,
Ná faoiseamh
Le fáil.

Ar meizerezh boutin, an eñvor kenlodet,
Doareoù boutin tud heñvel-rik,
An adtra boutin,

Kasoni 'm eus bremañ ha da viken 'mo
Ouzh aferioù ar frankiz,
Ouzh an disujidigezh.
Kastizet eo ar spered
A zo kouezhet e laouer don ar frankiz,
Aze n'eus krec'h ebet krouet gant Doue,
N'eus nemet menezioù diheverz, menezioù iskis an ijin :
Bez' 'vez pep menez leun a c'hoantadennoù
O pignat hep dibenn,
N'eus harz ebet d'ar frankiz
Na da venezioù an ijin,
N'eus termen ebet d'ar c'hoantadennoù
Na divec'h da gaout.

Seán Ó Riordáin

SOS

Mar sceich fé thathaint na gaoithe
Tá m'anam á lúbadh anocht,
Thiar ná thoir níl dídean
Mar is poll im cheann gach smaoinemh
Trína liúnn an ghaoth gan sos.

Raghad go halla an rince
Mar a mhúineann fuaimint chos
Is béarlagar na mianta
Bodhaire seal don intinn,
Is gheobhad ansin mo shos.

Ach do labhair gach aghaidh go líofa,
Ach m'aghaidh-se bhí i dtost,
I dteangain nár airíos-sa
A labhairt amuigh san iasacht
Na mbím go haonarach.

Cumfad féin de bhriathra
Scáthán bhéarsaí anocht,
As a labharfaidh aghaidh scoraíochtach
A mhalartóidh liom faoistin,
Is gheobhad ansin mo shos.

DIHAN

Evel un targos dindan lusk an avel
E pleger ma ene fenoz,
Neblec'h n'eus gwasked
Rak un toull em fenn eo pep preder
Lec'h ma hud an avel dibaouez.

Mont a rin da sal an dañsoù
Lec'h ma zesk startijenn an treid
Ha trefodach ar c'hoantou
D'ar spered bout bouzar ur pennadig,
Ha kaout a rin aze ma dihan.

Met pep dremm a gomze fraezh,
Nemet ma hini a chome mut,
En ur yezh n'em eus ket klevet
Komzet er-maez en estrenva
Lec'h ma ven ma-unan.

Kompoz' a rin gant poziou
Ur melezeour gwerzennoù fenoz
Ha dioutañ e komzo un dremm konter.
A eskemmo kofez ganin,
Ha neuze e kavin dihan.

Seán Ó Riordáin

IN ABSENTIA

Is beag má tá aoinne ann,
Is mó go mór 'tá as,
Ní ar bheith ann
Ar n'aire, ár mbeann,
Ach ar gan bheith ann a bhrath.

Dá mba nár leabh bheith ann
Cad ba ghá am a mheilt ?
Cén fáth an ólfaí leann
Ach chun bheith de shíor amuigh,
Chun gan bheith riamh istigh ?

Pé rud a bhfanfair leis
Ná fan leat féin go brách,
Pé rud a bhfeicfirse
Ná feic tú féin thar chách,
Bheith dall ort féin is fearr.

Cad is fiú elú is cáil ?
Cé bheadh ag éisteacht leat ?
Cé thabharfadh breith ar dhán
Is iad go léir amuigh
Ach amháin Suibhne Geilt ?

Muintir an tsaoil ag rith,
Cách ag rith uaidh féin,
Muintir an tsaoil amuigh,
Bhfuil aoinne istigh ach naomh
Ar thinteán tréigthe Dé ?

Má deir aoinne leat
'Tá sé ar chúl an tí'
Ná tabhair aon toradh air,
Bheadh fhios agat fé thrí,

IN ABSENTIA

A-boan ma zo hini ebet ennañ,
Kentoc'h emaint er-maez kaer,
Diouzh hon bezañs
Ne daolomp ket evezh
Met klask a reomp nompas e santout.

Ma ne vefe ket divlaz bout,
Perak e vefe ezhomm lakaat an amzer da dremen ?
Perak e vefe evet bier
Ma n'eo ket evit bout dalc'hmat er-maez
Evit nompas bout ennañ ?

Forzh petra e c'hortozi
Na c'hortoz biken ac'hanout te da-unan,
Forzh petra e weli,
Na sell ket ouzhit-te da-unan dreist-holl,
Gwelloc'h deoc'h bout dall en da geñver.

Petra 'dalvez brud hag anv ?
Piv vefe ouzh da selaou ?
Piv a varnfe ur barzhoneg
P'emaint holl er-maez
Nemet Suibhne Foll ? *

Emañ tud ar bed o redek,
Pep hini o tec'hel dirazañ e-unan,
Emañ tud ar bed er-maez
Hag-eñ zo den ebet ennañ e-unan nemet ur sant
War oaled digenvez Doue ?

Ma respont unan bennak deoc'h
'Emañ a-dreñv d'an ti' *
Na heuliit ket anezhañ
Gouzout a rafec'h teir gwezh,

Is fós má deirtear leat
"Tá sé sa raingiléis,"
Ná himighse amach
A chuardach feadh an lae ;

Níl sé thall ná abhus,
Níl sé in aon áit,
Níl sé ach amuigh,
Is beidh sé amuigh gan fáil

Go dtí go dtiocfaidh fios
Mar dhuilliúr ar chrann ag fás,
Ansin sea a bheidh sé istigh,
Is beidh a fhios ag cách.

Ha ma lavarer deoc'h c'hoazh
"Emañ war ar c'hlec'hin"
Arabat mont er maez
Da glask anezhañ a-hed an deiz ;

N'emañ na du-hont nag amañ
N'emañ neblec'h,
N'emañ ken er-maez,
Hag e-giz-se e vo

Betek ma teuo gouiziegezh
Evel ma kresk an del war ur wezenn
Neuze e vo ennañ,
Ha gouzout a raio an holl.

Seán Ó Ríordáin

* Ur roue e oa Suibhne ha deut e oa da vezañ foll e-kerz
un emgann peogwir e oa bet milliget gant Sant Ronan.

* Sellout ouzh "Al Liamm" niv. 200, p.170 "Kil an Ti",
barzhoneg Ó Ríordáin lakaet e brezhoneg gant L.Andouard.

AR VARZHED

Pádraig Mac Piarais (1879-1916)

Ganet eo e Dulenn. Bet eo bet e skol an dud a lezenn met n'en deus ket labourer evel advokad. Kroget eo d'ober war-dro al lennegezh pa oa ugent vloaz. Aet eo e-barzh Conradh na Gaeilge ha pennskrivagner kelaouenn an Conradh eo bet e-pad bloavezhioù. D'ar mare-se eo en deus aliet ar skrivagnerien iwerzhonat da skrivañ danevelloù ha barzhonegoù. Skrivet en deus en div yezh.

Menzioù dedennus en doa diwar-benn an deskadurezh ha savet en deus ur skol "Scoil Éanna" e 1908 (sellit ouzh oberennoù Meavenn).

Tost-tre e oa da iwerzhonegerien baour ar C'hornog. Prenet en deus un ti e Ros Muc, e Conamara. Aet eo e-barzh ar "Volunteers" hag aozet en deus emsavadeg 1916 a-gevret gant tud all. Goude an emsavadeg eo bet lazhet gant an arme Saoz.

Skrivet en deus kalz a bennadoù ha levrioù en div yezh : lennegezh en iwerzhoneg - danevelloù, barzhonegoù ha levrioù politikel "The Sovereign People" ha "The Murder Machine" ha barzhonegoù e saozneg. E venozioù hag e oberennoù zo bet pouezus en istor hol lennegezh.

Máirtín Ó Direáin

Ganet eo en Inis Mór, Árainn, e 1910. Aet eo kuit da Gaillimh da labourat e 1928 ha goude-se en deus labourer e Dulenn betek m'eo aet war e lave. Labourioù disheñvel en deus graet pa oa e servij ar Stad.

Embannet en deus e levr barzhonegoù kentañ e 1942. Eizh levr barzhonegoù en deus skrivet hag ul levr pennadoù komz-plaen. Barzhonegoù : "Coinnle Geala", "Dánta Aniar", "Rogha Dánta", "Ó Mórna", "Ár Ré Dhearóil", "Cloch Choirméil", "Crainn is Cairde", "Ceacht an Éin". Ul levr all zo e-serr dont er-maez (1982).

Seán Ó Ríordáin (1917-1977)

Ganet e gouzelva Baile Mhúirne, Co. Chorcaigh. E vamm a ouie iwerzhoneg. Bet eo bet o chom e kêr Corgaigh adalek ma oa pemzek vloaz. Labourer en deus e ti-kêr Corgaigh.

Gwall-glañv eo bet e vuhez-pad peogwir n'en devoa nemet un hanter skevent goude ur gaouad dorzhellek. Kement-se en deus stummet e spered rak war-nes mervel eo bet lod-kaer a wezh.

Skrivet en deus pevar levr barzhonegoù : "Eireaball Spideoige", "Brosna", "Línte Liombó" ha "Rí na n-Uile" ha barzhonegoù all. E-pad bloavezhioù en deus skrivet pennadoù en "Irish Times".

Eoghan Ó Tuairisc (marv e 1982)

Ganet e Béal Atha na Shua (Ballinasloe). Skolaer eo bet ha skrivagner a-vicher e-pad ugent vloaz betek e varv. Pennskrivagner "Feasta" eo bet etre 1962 ha 1966.

Skrivet en deus levrioù en div yezh : ur romant "Murder in Three Moves"; barzhonegoù berr : "Sidelines", ul levr enklask : "Infinite Variety" hag ur barzhoneg hir "The Pursuit of Dermot and Grace" e saozneg.

Pezhioù-c'hoari en iwerzhoneg : "Lá Fhéile Mhícheál", "Cúirt an Mheán Oíche", "An Hairyfella in Ifreann", "Aisling Mhic Artáin", "Carolan". An holl pezhioù-se zo bet diskouezet er c'hoariva. Tri romant : "L'Attaque", "Dé Luain", "An Lomnochtán". Ul levr barzhonegoù : "Lux Aeterna" hag ul levr gant e wreg "Dialann sa Díseart". Troet en deus ul levr danevelloù deus re Máirtín Ó Cadhain, "The Road to Bright City". Ur buruteller barrek e oa.

Caitlín Maude (1941-1982)

Ganet e Ros Muc. Skrivet he deus barzhonegoù hag ur pezh-c'hoari. C'hoariet he deus alies e-barzh an Damer e Dulenn er bloavezhioù 1960. Kanañ a rae ar "seán-nós" ivez. Ur barzhoneg ganti "A Zoue" zo bet troet e "Carn" gant Alan Heusaff. Caitlín a labourer evit ar C'hevre Keltiek.

Seán Ó Coistealbha

Skrivagner bet ganet e Conamara. Labourer en deus e Raidio na Gaeltachta. Skrivañ a ra barzhonegoù abaoe pell zo met n'en deus embannet levr ebet c'hoazh. Daou deus e bezhioù-c'hoari : "An Tincéara Buí" hag "Ortha na Seirce" zo bet embannet. Brudet eo en e gorn-bro hag anavezet gant ar bobl iwerzhoneger dre vras. Ur c'honter hag ur c'hoariet eo -e pep lec'h !

Pearse Hutchinson

Barzh a-vicher, divyezhek. Skrivet en deus un toulladig levrioù. Buruteller er radio hag er c'hazetennoù. O vevañ e Dulenn.

John O'Connell was born in 1882 in the town of ... He was a ... and ...

He was a ... and ... He was a ... and ...

He was a ... and ... He was a ... and ...

